

BAJAI HONPOLGÁR

Várostörténeti és Környezetvédő lap

1998. november

IX. évfolyam 11. (97.) szám

Ára: 50 Ft

Baja Város a fonákjáról (Fotó: Gyulavíri J.)

Kalandom a kukucskával

Másfél éves koromtól 25 éven át a nyarakat a Szilidi-tónál töltöttem. Az azóta ismertté és népszerűvé vált Szilidi-tavat akkor még a helyi névhasználat szerint Szilidnek mondták, s nekem ma is erre áll a szám.

Akkoriban még csak néhány part menti szőlősgazda pecálgatott, a közelben dol-

gozók lovaikat vagy teheneiket fürösztötték, vagy maguk is fürödtek, a férfiak a kötényt kötötték át a lábuk között, vagy két kezükkel takarták a takarnivalót, a lányok, asszonyok egy szál püfőlyben, meztelen felsőtesttel, karbatett kézzel mártogatták magukat a vízben. Csak vasárnaponként jöttek Patajról, Kalocsáról

vagy a szakmári szállásokról kisebb csoportok fürdeni. Egész héten csend és nyugalom volt. Egy ilyen reggelen, ötéves koromban a nád szélén pecálgattam, mikor nagy evezőcsapásokkal elém siklott egy nagy halászladik, a kormánytól egy öregember - volt talán már 40 éves is - "No, van-e valami?" - Pár keszeg -

Aztán engedély van-e? - Az is kell? - Déle hozzá a halásznányára egy pengőt, s akkor nem lesz semmi baj! - Délen elvittem a pénzt, kaptam egy kartont, rajta az írás, hogy "póci horog szerszám-mal" halászhatok. Még halászlével is megkínált Pali bácsi, a tó halászbőréje. Akkor barátoktunk össze, s a későbbi években is sokszor látatlanoktunk körülöttük, évek múlva már a hálót is segítettem húzni.

Ilyen előzmények után természetes, hogy 1947 nyarán mint zöldfüllű néprajzszakos egyetemi hallgató, már a tó halászatát gyűjtöttem. Akkor már a kalocsai horgász szakszervezet volt a víz. Egyik nap találkoztam egy halással, aki egy kb. 5 m hosszú nyélre szerelt fura hálával dolgozott. Ez mi? - Nyomóháló - Hogy működik? - Le kell nyomni a fenékre, leborítani a halat, aztán ráereszteni a hálót és kiemelni. - Hol látta, kiől tanulta? - Én találtam ki, sosem láttam hasonlót, de az ember mindig spekulál - volt a válasz. Nekem kicsit gyáms volt, mintha már olvastam volna hasonlóról. Őszel visszatértem Pestre, elmondtam egyik tanáromnak. - Persze, hogy van ilyen, olvasd el Morway Péter cikkét a Pók vagy kukucska címűt. A közlemény az 1930-as években jelent meg, s arról szólt, hogy a Mohács-szigeti halászok használnak egy ilyen hálót, a kisebb kukucska, a nagyobb pók vagy tőrópók néven ismert. Elmondta azt is, hogy az 1912-ben megjelent s a román halászatot ismertető könyvben szerepel azzal a kiegészítéssel, hogy a Duna-deltába Oroszországból bevándorolt lipován halászok honosították meg, s leginkább a szigonyt helyettesítik. Ebből pedig az következik, hogy eddig ismeretlen módon Romániából került ide ez a hálófajta, talán vándor halászok vagy hajósok közvetítésével, és ez a Mohács környéki előfordulása a legészakibb pont. Tanárom biztatott, hogy egy kis közleményben írjam meg felfedezésemet. Úgy is tettem, ez volt első tudományos publikációm. Én azzal fejeztem be, hogy most már ez a legészakibb pont. A nagy műt megjelent, másnap filológuspeti Gaál Karsai barátom, aki ugyancsak foglalkozott halászzal (ma a bécsi egyetem nyugalmazott professzora), és leszódt a sárga földig, hogy minek irok marhaságot, mikor ő már évekkal ezelőtt Ráckeveén látott ilyent. Miért nem írtad meg - mondtam, s következő szombatn kimentem Ráckeveére. Jól bevált módszer: idegen helyen halászok után a kocsmában kell érdeklődni.

Kaptam is címet, felkerestem Rafás Károly bácsit, aki szerint a 20-as években nagybaracscai halászok jártak arra, s a zoknitok tanulták el a nyomóháló használatát. Egy példányt sikerült megszereznem a Néprajzi Múzeum részére. Hazafelé a HÉV tele volt horgászokkal. Kérlek, mit viszek, mondom, hogy nyomóhálót. Hogy kell használni? Le kell vele borítani a halat. - Amit megfogtuk? - Fenét, amit meg akarnak fogni. - De uram, az nem sportszerű! - Ezek nem sportolnak, hanem meg akarnak élni belőle. - A végén majdnem ledobtak a HÉV-ről.

Telt-múlt az idő, a Velencei-tó halászatát gyűjtöttem. Kiderült, hogy két testvér Ráckeveéről költözött át a tóra. Ugyan mit tudnak a nyomóhálóról? - Hogy egy elmesélte szépen, hogy azt bizony ő találta ki, mert úgy az ember mindig spekulál. Abban az időben egy vándor gitáros járt arra, mindenki arra figyelt, az ő új hálójára rá sem néztek. No majd az én gitárom nézette meg! - mondta, s ezért gitárom nevezte el a szerszámot. Aztán hallottam, hogy van egy nagybaracscai származású halász is. Megkerestem, mit tud a baracscai eredetről. Kicsit féltem, hogy ő is feltaláló lesz. Legnagyobb csodálatomra más történetet mondott el Szalánka Imre. A múlt század 80-as éveiben édesapja volt Nagybaracska a Ferencsatorna bérleje. Tiltották a szigonyt, de voltak területek, ahová más szerszámmal nem tudtak bejutni. Az öreg Szalánka egyszer talált egy háromágú fát, arra erőstett egy karikát, és egy zsák alakú hálót kötött rá. A zsák csücskét két láb között húzta ki. Mikor halat borított, leengedte a csücsköt, a hal abba ugrott be. Később a faaronsot vasra cserélték, és a hálót kívülré szerelték, a csücskébe karikát kötöttek, ami a nyélen csúszkál. Ezzel én lezártnak tekintetem az ügyet. De mit tesz Isten? Egy szép napon Baján találok magam, s rádöbbenek, hogy a szomszédomban van Nagybaracska. Szalánka Imre mondta, hogy a testvére Szalánka néven itt él, de már 20 éve nem találkoztak. Kimentem Baracsckára, megkerestem a testvért. Csodák-csodája, szinte szó szerint úgy mondta el a történetet, amit aztán még néhány öreg halász is megerősített. Még azt is elmesélte, hogy annak idején Drávaszögben jártak, Kopácscon rokonságba is kerültek egy ottani halással, és cserélték kukucsukat lehálóra. Ezt a történetet aztán kopácsiai keresték meg. - Na, de most már elég! - gondoltam.

Az már biztos, hogy nem az Al-Dunáról vándorolt fel a kukucska Baracsckára, hisz erre még hajók sem jártak, de nyomkövetés a szerszám kialakulása is. Pár év múlva Dobozon, a Körösök mellett egy tiszai halász rajzolta le a "heli-kom", mint egykori szerszámát, ami nem volt más, mint a baracscai első próbálkozás.

Aztán egy osztrák adat került a kezembe ausztriai előfordulásáról, majd egy svájci.

A Tiszán nagyon elősodálkozott az a halász, akitől mindjárt azt kérdeztem, hogy a Duna mely tájáról került ide - Hornét tudja, hogy a Dunáról jöttem? - Mert az udvaron ott áll egy nyomóháló. - Ráckevei volt.

Előnyveltem magamban, hogy a százfördülön a szigony pótlására a nagybaracscai Szalánka Imre találta ki a nyomóhálót, melynek kisebb-nagyobb változata alakult ki, a nagy a pók, a kisebb a kukucska, s ezt a vándorló halászok terjesztették el az országban, s fene tudja, hogy került Ausztriába, Svájcba, s figyeltlen a románaiától. S akkor a fogsorban városban külföldi magazint lapozgatva egy fényképen akad meg a szemem: thaiföldi halász kezében bambusz nádából készült nyomóhálót! Hát ide még a baracscaiak sem jutottak el!

A hetvenes években itt járt a hamburgi halászati kutatóintézet igazgatója, prof. Brandt, aki már bejárta az egész világot, Amerikától Óceániáig, írt is egy könyvet a világ halászatáról. Megmutattam a mi kukucskaikat, s bólogatott, hogy távolkeletről már ismeri, könyvében közli is.

Több évtizeden át tartó fel-felbukkanó adatok után itt a néprajzszakom egy alkérdése, hogy a "kulturárvány" hogy terjednek a világban, vándorlással, ándás-átvétellel, vagy az "elemi gondolatok" felbukkanásával, azaz hasonló körülmények között, egymástól függetlenül ugyanazok az ötletek megszülethetnek, azonos tárgyak, eszközök, módszerek stb. alakulhatnak ki. Míg én töröm a fejem, a Ferencsatornában, a Tiszán, az Al-Dunán és Távolkeleten, a halászok nyugodtan nyomkodják a pókot vagy kukucskaikat, kapokat vagy mit tudom én milyen nevű, de azonos nyomóhálót.

Jakab István versei

BŐZSINEK ODAÁTRA

Kiszáradt cserjék zörögnek,
bozótúfz előtt, idebent,
a tödőmben.

Szomjazom. Haldoklok.
S hallom a sűrű ropogást
Közeledni.

Megváltó lángolás önti el
Szükcsát nedveim.

ŐSZI GAZ

Süketlész, hidegész, elnehezülz,

Hallod-e, hallod a

Füledben hallod-e a süket fűt?

Érzed-e, érzed a

Bőrödön érzed-e a hideg fűt?

Bírod-e, bírod a

Hátaddal bírod-e a súlyos fűt?

A szkrad, a lábaid enyheül,

Fornyadsz és senyvedsz és földre te-

rülsz.

Színéd fáculnak, elfeketedsz;

Szkrád száradnak, elmerevülsz,

sarjadhát, lengtétl, földbe kerülz.

A Bajai Honpolgár Alapítvány

az 1997-es évben 97.795,- Ft
összeget kapott a személyi jöve-
delemdadó (SZJA) 1 %-ának fel-
ajánlása révén.

Az alapítvány kuratóriuma ezú-
ton köszöni meg a támogatáso-
kat, melyeket az alapító
okiratban meghatározott célok
szerint használt fel.

Jelen esetben a lap kiadásának
nyomdai díjára.

Egyben köszönjük az adózó ál-
lampolgároknak az 1998. évi
felajánlásokat is.

Adószám: 19047403 - 103

JENEI LÁSZLÓ pedagógus festőművész 60 éves

*Az ember bizonyos életkor eléréskor haj-
lamos arra, hogy mérlegre tegye addigi
életét, valamiféle számvetést csináljon.
Nálam ez 50 éves koromban jött el, nem
tudom, te túl vagy-e ezen, vagy hite sem
vagy az ilyesminek. Nem készülttem különö-
sebben erre a beszélgetésre, hiszen gyerekek-
korunk óta ismerjük egymást, az általános
iskolát és a középiskolát is együtt csináltuk
végig. Úgy emlékszem, hogy már általános
iskolás korodban rajzolgattál, festetgetél.
Hogy kezdődött a vonalnad a képzőmű-
vészetek ezen igen izgalmas ága iránt?*

Nagyon nehéz meghatározni, hogy mi volt az, ami az embert ebbe az irányba terelte. Nem hiszem, hogy több volt az általános iskolái, mint a gyerekkori rajzolatás, festés annál, mint amivel más gyerekek is próbálkozik és foglalkozik ebben a korban, mondjuk valaki belekóstol a zenébe, vagy sportol. Nem volt különösebb kényszerem vagy belső késztetésem, hogy nekem most ezt csinálnom kell. Az biztos, hogy nagyon hosszú ideig szabadon, és ez óriási dolog volt, tehát szabadon próbálkozhattam, vagyis azt csinálhattam, amit akartam, és ez jó volt. Szinte 27-28 éves koromig óriási szabadsággal, kötetlenül tudtam foglalkozni a dologgal, és ami talán a döntő volt ez ügyben, az a középiskola elvégzése utáni időszak. Elég nehéz körülmények voltak akkor, minden ellene szólt annak, hogy a festéssel komolyan foglalkozzak, és milyen érdekes, valamilyen erő az embert mégis bizonyos irányba löki.

A kérdésedre válaszul talán annyit tudok mondani, ezt később próbáltam így leszűkíteni, hogy akkor nem tanultam tovább, mert az anyagi helyzet nem engedte, nem mentem főiskolára vagy egyetemre, több kiterővel szakmát szerettem, forgácsoló szakmát, és abban kezdtem el dolgozni. Szabadidőmben azonban otthon rajzoltam a családtagokat, nagyanyámat, nagyapámat, apámat, kinn az udvaron festetgettem, állványt csináltam magamnak, és kimentem a szabadba, sőt mi ketten is elmentünk akkor a kanális partra, össze-vissza, csak úgy hobbiból, mert tulajdonképpen miért ne csináljuk azt, amit akarunk szabadi-

dönkhen. Ez egy jó kirocsolás volt. Erőtel-
jesen motivált és a képzőművészet felé hű-
zött, hogy amit a képzőművelésben csinál-
tam, azzal nem voltam megelégedve. Va-
lami mást is akartam, valami pluszt, és azt
hittem, hogy sikerülni fog ez a kétféle élet-
mód, hogy dolgozom nyolc órát, meg
élek, és amikor hazamegyek, hódolok a
hobbimnak. Ez a hobbi, mint később kide-
rült, nagyon nehéz eset. Ha valaki igényes,
hobbi szinten csinálni ezt nem lehet. Mert
ha elmélyedsz benne, és beleéled magad,
akkor kiderül, hogy nagyon keveset tudsz.
Tehát minél jobban belelovaltam magam,
annál inkább kiderült, hogy milyen keveset
tudok, és akkor izgatni kezdett a dolog.
Minél jobban izgatott, annál több idő kel-
lett hozzá, és ekkor már teher volt az a
munkaterület, ahol dolgoztam, és attól na-
gyon jó lett volna szabadulni.

*Egy kicsit azért térjünk vissza a kezdetek-
hez. Nagyon jól emlékszem édesanyád fla-
talkori virágakvarelléire. Nagyon csodál-
tam az ő képeit, szinte élők voltak a virágai.
Ebből következően kérdésem is arra vonat-
kozik, hogy mennyire inspiráltak téged é-
desanyád dolgai egyrészt, másrészt szerin-
ted hanyadrész tehetségéből és hanyadrész
szorgalmából tevődik össze az a képesség,
az az alkotói készség, amivel te most már
rendelkezel.*

Ezt én is nagyon sokszor végiggondoltam
és nagyon sok beszélgetés alkalmával fel-
vetődött már ez a dolog. Az kétségtelen,
hogy az ember a génjeiben hordoz örökölt
dolgozat. Anyám kiválóan akvarellézett,
és a négy polgárit az apóciáknál végezte.
Ott nemcsak festeni, rajzolni, hanem hi-
mezni, neccet készíteni, gobelint varni és
amit el lehet készíteni kézimunkában, min-
dent megtanítottak. Az apóciák alapos
munkát végeztek, s bár tanítóknak képezték
őket, felkészítették azokat a fiatal lányokat
az életre is, hogy a családi tűzhely körül
háziasszonyként, családanyaként is meg-
állják a helyüket.

Anyám különösen rajzolt és festett. Egy
ideig egy szobrászknak is dolgozott, akinek
szobrokat festett. Másrészt apám egy ci-
pész kisiparos volt, kiváló kézügyességgel,
gyönyörű munkákat csinált, az lehet mon-
dani, hogy a szakmájában a mesterek mes-
tere volt, de hát közbeszólt a háború, és 48
után mehetett segéd munkásnak, mert nem
tudott boldogulni, és ezért felszámolt min-
dent. Kitűnő kézügyességű szülők gyere-
keként nem is csoda, ha az ember effélé
hajlik. Érdekes, anyám is mindig azt
mondta, csinálj, csinálj, de nem erőltettek
soha ez irányban.

Visszatérve a génékhez, a nagyobbik fiam építőmérnök. Jól rajzolt. A kisebbik építőgépészként végzett, ő volt a nagy kosaras. Ő is jól rajzolt. De ami a legfontosabb, egyikük sem ment művészi pályára. Hála istennek. Nem fejtet ki, hogy miért örülök ennek. Racionálisabb a gondolkodásuk. S ez nem egy rossz tulajdonság.

Húszéves lehettem, amikor kezdtem a festéssel tudatosan foglalkozni, akkor már azt is igényelte az ember, hogy mutassa is meg magát, menjen egy körbe vagy valahova, ahol fejlődni lehet. Mi volt itt Baján, mint a Rudnay Kör, kisebb megszakításokkal legalább hat évet jártam a körbe, ahol a Mikly korrigált.

Ezek azok az évek, amelyek az itthoni dolgokat illetően kimaradtak az életemből. Amikor a Rudnay Körbe jártál, már a Ganzban dolgoztál?

Persze, ekkor már dolgoztam. A Ganzban kezűtem forgácsolóként, majd a Kismotorban folytattam, s végül a Szakmunkásképzőbe kerültem oktatónak. Ez utóbbi is úgy jött össze, hogy a feleségem szerezte az állást. Már oktatóként végeztem el a rajztanárít Pécsen és a Képzőművészetit Pesten 1982-ig. Azóta a Speciális Iskolában tanítok szakrajzot, szakelméletet és színtant.

Emlékszem, minden lehetőséget megragadtál, hogy képezd magad, és művészettörténeti könyveket is gyakran forgattál szabad idődben.

Úgy van. Jó, hogy ezt említed, hiszen nemcsak a Rudnay-telep munkájában vettem részt, hanem elmentem Mártélyra meg Zebegénybe, és az évek során más művésztelepeken is megfordultam, és mindazt, amit láttam, begyűjtöttem. A több területen való tájékozódás segített abban, hogy körülbelül tudtam, hol tartok gyakorlati szempontból. Ez annak felmérésére is jó volt, hogy a többi amatőr, vagy azok az ugyanígy pályám kerülnék vagy kilétekből várbabé-tük útján e területre kerülők hol tartanak. Ezek a művésztelepek jó tájékozódási pontok voltak annak eldöntéséhez, hogy jó úton haladok-e vagy sem.

A 70-es években még tombolt a szocializmus építése, az izmusok közül pedig a szocialista realizmus. Emlékezetem szerint téged ez az irányzat sosem fogott meg úgy különösebben, nem fertőzöttél meg általa.

Ez inkább ideológiai kérdés volt, a művészet hivatalos megítélése politikai megkö-

zeléséből. Amíg az ember szabadúszó volt, vagy inkább független, addig ez nem érintette. Nekem különben is az a véleményem, hogy a realizmus elé bármilyen jelzőt tehetünk, az akkor is realizmus marad, vagyis valósághű ábrázolás. Jó, nevezüik nevén az akkor hivatalosan támogatott irányzatot, amely egy rendszernek volt a terméke, és megpróbáltak ideológiai síkon erőltetni egy olyan művészeti irányzatot, amely kifejezetten az akkori társadalmi rendszert támasztotta alá, és ehhez természetesen szükség volt a művészek közreműködésére. Ez tulajdonképpen nem volt más, mint egy valósághű, realista ábrázolás, ha jól csinálta valaki, és ha jól csinálta, akkor jó munkák születtek.

Talán maradhatunk annyiban, hogy a

"szocredí" irányzat a témaválasztásában fejlesztőtti ki legmarkánsabban.

Voltak különleges sorozataid, pl. a cirkuusz világával kapcsolatban, vagy nagyon sok festményed szól a versenysportok közül a kerékpárosokról.

Egy-két jobb dolgot csináltam a 70-es és a 80-as években. De kiforrottan nem tudtam nagy sorozatokat csinálni. Hiányzott a rutin. A témákat illetően is kapkodtam ide-oda.

Tehát nem tudtad kijutni magad. Mi volt az oka ennek a kapkodásnak?

Anyira érdekelt minden, hogy az egyik témát még be sem fejeztem, bele sem ástam magam rendszeren, már a másik je-

lentkezett. Azért egy-két elég jó képet festettem, amellyel bevettek a téli túrlatra, a megyei kiállításra, a tavaszi-úzi túrlatra. Ez nem volt akármilyen, ezekre készülőn kellett volna. Amikor a tanárit elvégeztem, akkor néha pedagógus kiállításokra is meghívtak, és rajztanárként csoportos kiállításokon vettem részt Baján.

Az igazi az volt, amikor a Képzőművészeit Főiskola rendkívüli tagozatára felvettek. Amikor ez indult, a pécsi tanárképzőt még nem fejeztem be, de miniszteri engedéllyel sikerült egy évvel korábban végemenem a főiskolán, s így felvételizhettem a Képzőművészeti Főiskolára, ahol e rendkívüli tagozaton középiskolai tanárokat képeztek, és különböző szakok között lehetett választani. A képzés négy éves volt, de csak olyanokat vettek föl, akiknek volt bizonyos előélete ezen a területen. Szerencsésen volt.

Nem hinném, hogy ez csupán szerencse kérdése volt, hiszen a 120 jelentkezőből csak 18-at vettek fel, és te is utóbbiak között voltál.

Hát én annak vettem, hiszen ezt az egészet törés nélkül végig tudtam csinálni, és ez már önmagában is szerencsés dolog, azonkívül valószínűleg tudtam annyit, hogy a 18-ba belefértek. Mint kiderült, nagyon felkészült gárda volt, többen közülük már kiállító művészek voltak.

A tanárok közül Brádát említendem, mint befutott, és nem sokkal később Munkácsy-díjat nyert festőt. Ő a festészeti szakon volt a mesterünk. Végvári Lajos európai hírdőművészettörténész volt a művészettörténész szakon, és Petaj a nagy, országos hírdő, szuper rajztudású freskófestő volt az anatómiai tanszéken a tanárunk. Ő Barsai helyére került, aki abban az időben ment nyugdíjba.

Még nem reflektáltam arra a megjegyzésedre, hogy nem tudtam kifutni magam egy-egy témában. 1980-ban, tehát még a Képzőművészeti Főiskola elvégzése előtt, eszvesztettül elkezdtem otthon dolgozni, mert éreztem, hogy valami van, és az is inspirált, hogy még semmivel nem rendelkezem, amit föl tudnék mutatni. Bár volt egy halom munkám, de mind olyan hányaveti, semmi, és akkor tusrajzokat kezdtem csinálni székével, fapálcá tusrajzokat, különböző jeleneteket ábrázolva, egy-két alakos, figurális dolgokat. Akkor még az anatómiában nagyon benne voltam, és minél inkább csináltam, annál jobban ment. Ez volt az az időszak, amikor újságokban is megjelentek grafikáim, szinte az összes olyan újságban, ami grafikát közlött. Anél-

kül, hogy ismertek volna, csak beküldtem és leközölték.

Például az Élet és Irodalom.

Úgy van, innenfől kezdve Népszava, Népszabadság és sorolhatnám. Még a helyi lap. Abban az időben a Katanács Feri csinálta egy lapot Baján, és jött hozzám is, előadta terveit, és vitt a rajzaimból. Volt tehát egy folyóirat, amelynek én rajzoltam az összes grafikáját, és ezek éven keresztül.

Aztán verseskötetek jelentek meg, amelyek közül sokat te illusztráltál.

Tulajdonképpen egy részüket illusztráltam, a többiben meg szabadon választottam, az én témáimból való rajzaim találhatóak. Ebben az időben volt az, hogy valamilyen úton-módon sikerült a vízpart-tájkép jellegű dolgot különböző kis alakokkal, meg jelenetekkel megtűzdelve kialakítanom, és jöttek ezek a zöldek, kicsit melankolikus témájú tájképsorozatok.

Az előbb azt akartam tőled kérdezni, hogy van-e kedvenc képed, de ez buta kérdés lett volna. Inkább azt kellene kérdezniem, hogy van-e kedvenc témad. Ilyen lehet az állandóan visszatérő téma, ezek a vízparti dolgok. Egy-két figurával, lombokkal, a vízzenesíjtelmes folyókkal. Ezek nagyon megkapó képek.

Igen, ez tulajdonképpen olyan hangulati festés, ugyanaz a téma különböző színvilággal, más-más színhangulattal kifejezve. Ez az egyik, és valószínűleg azért térek ehhez a témához vissza újra és újra, mert

talán mégsem sikerült egészen megoldani minden dolgot.

Úgy hiszem, elfutottunk napjainkig, ugye?

Hát el.

Mostanában töltötted be a hatvanadik életévedet

Igen, igen. Gyorsan ment ez el, úgy, mint a tiéd is. Annyi minden belefért, ...

Meg annyi minden beleférhetett volna...

... beleférhetett volna. Sokat kihagytunk, az ember nem elég okos, hogy mi az, amit el kellett volna hanyagolni, mellékvágyárra terelni, mi az, ami akkor úgy tűnt, hogy nagyon fontos, amivel annyit bibelgettünk, meg amin annyit rágódtunk, és föltre kellett volna lökni. Ma már jobban tudom, hogy mi lett volna fontos, szóval sok minden melléki volt. De mondhatjuk azt, hogy mind a kettő teljes életet élünk, a családdal együtt. Ez így sikerült, és ha emellett még az ember valamit, csak egy szikrát föl tud mutatni, hát az sem csekélység, mert azért családot kellett nevelni, és nem egy könnyű időszakot vészelünk át az 50-es évektől a 80-as évekig.

Hozzá kell tennem, hogy ezt az egészet, ami a rajzot és a festészetet, vagyis a művészetet illeti, nem tudom elválasztani a pedagógusi életemtől, a pedagógus pályától. Megmondom, miért. Igaz ugyan, hogy mindenféleképpen foglalkoztam volna ezekkel a dolgokkal, de azért is hajtott, inspirált a dolog, mert ha én ezt a szakot választottam, akkor ebben a lehető legjob-

bet akartam kilőzni magamból, hogy igazoljam azt, nem véletlenül vagyok rajztanár, vagyis ha már ezt a szakot választottam, akkor kibízem a maximumot magamból, legalábbis amennyit bírok, mert azt kell bizonyítanom, hogy nem véletlenül vagyok ezen a pályán. És én ezt tartom a többi pedagógusnál is fontosnak, legalábbis erre kellene, hogy törekedjenek. Ha valaki biológus, akkor a biológia területén hozza ki magából a maximumot. Ha földrajz szakos, akkor a földrajzban mélyedjen el.

Szeretesse meg a gyerekekkel azt a tantárgyat, amit tanít.

Igen. És ezt csak akkor tudja elérni, ha saját maga is műveli.

Mik a jövőbeni terveld?

ÖTVEN ÉVES A CSÁVOLYI BUNYEVÁC KLUB

Minden évforduló alkalmas arra, hogy visszatekintsünk a megtett útra. Fél évszázad tevékenységére csak utalással lehet ezt megtenni, mivel a működés folyamatos és eredményes, a kitűzött céloknak megfelelő.

Hazánkban, különösen a fahut 60-ban, nagy kultúra-horvátok életében - anyanyelvi kultúrájuk ápolása szempontjából - a kluboknak - egykori olvasókörieknek - és hasonló civil szervezeteknek mindig kiemelt jelentőségük volt és van ma is az elnevezéstől függetlenül.

Ötven évvel ezelőtt 1948. május 2-án szervezték meg elődeink a csávolyi bunyevác-horvátok a "Bunyevác Klub"-ot, és megválasztották vezetőségüket. Elnök Ikotity Mihály borbély lett, segítőtje Dácsin Danica, a bunyevác iskola tanítónője.

Ez volt a II. világháború után az első társadalmi szervezet, ahol a tagságot nem regisztrálták, és nem volt tagdíj sem. A klubfoglalkozás nyitott volt a fiatalok és idősek, valamint más nem-

Még egy évet dolgozom, és a következő évben nyugdíjba megyek. Ha Isten segít, és ilyen egészséggel bírok, akkor még egy kicsit dolgozhatok.

Ha sikerül, tovább folytatom a drapériával való játékokat. És portrékat festek. A bibliából érdekel a négy próféta és a tizenkét apostol. Ezek mind különböző karakterek. Más-más jellemvonásokat hordoznak. Jó lenne megcsinálni őket. De ehhez idő, egészség és egy kis vörösbőr kell. Van külföldi meghívásom is, de ahhoz egy komoly anyag kell. Talán ez is összejön.

Közszómon, hogy hajlandó voltál megosztani velem gondolataidat. Életed további részében sok sikert és jó egészséget kívánok.

Én köszönöm, hogy felkésztél, hogy eszedbe juttattam.

Fenyves László

zetiségiek előtt is. Megyénkben az első között gondoltunk erre. 1949 őszén lettem a bunyevác iskola vezetője, s Ikotity Mihály után választottak elnöknek, s ma is az vagyok. A klub - a Honismereti Baráti Kör keretében - ma is ápolja az anyanyelvi kultúrát, s továbbra is vállalja a nemzetiségiek érdekképviseletét. 1945 után új sárospatakiakat kaptak a bunyevácok, éltek is jogaikkal. Aktívak voltak, tevékenységük elismeréseként álljon itt néhányuk neve is: Mero Pancic, Albo Milasin, Mate Vodovic, Filip i Stipan Vidakovic - leányai Marija és Róza - a költő, Mato Vida... Sajnos a kezdeti lendületet egy időre megzavarta a személyi kultusz időszaka, amikor Csávolyon is sok bunyevácna az üldözöttség jutott osztályrészül. Hosszú időnek kellett eltelnie, míg feloldódtak a családok, és újból részt kértek a közéletből.

A klub életében jelentősek voltak a közösségi megmozdulások: az évenkénti "prélők" megrendezése, kirándulások, író-olvasó találkozók, kiállítások, kultúracsoportok fellépése... A klub fiataljaival háromszor jártunk országos körúton a Kulturális Minisztérium szervezésében. Együttünk megkapta a "Bács-Kiskun megye legjobb dicséltváltó együttese" címet is. A klub életéből ellesett pillanatokról most látható a *Falumúzeumban* az idő-

szakos fotókiállítás.

A klubfoglalkozások az anyanyelven folyó jóízű beszélgetések közben - mindig hangosak az énektől és zenétől, sokszor a megjelentek még táncra is perdülnek. 1987-ben ünnepeltük országosan a bunyevácok letelepedésének 300. évfordulóját, amelyet emléktábla őriz a községkórház falán. Az országos rendezvény műsoras záróestje a mi községünkben volt számos országghatáron túli vendégek jelenlétében. A millocentenárium esztendőjében megemlékeztünk a csávolyi születésű nevezetes egyházi személyiségekről: Milassin Miklós püspökről, Petras János pap, író-költőről, akiknek életútjáról szerkesztéssel "A Csávolyi Helytörténeti Füzetek" kiadványsorozatban - három nyelven - olvashatnak az érdeklődők.

A történelmi visszatekintés után szólni kell a jubileumi ünnepségről is. A szép számmal megjelent érdeklődők szórakoztatására fellépett a bajai CSITANICA ének-zene és táncgyűttes Jakab Árpád vezetésével, majd a felszólantatóként ifjúsági tamburazenekar Vörös Szilárd vezetésével. Osztrogonács Zita, Viola főiskolás Dékity Márk költő "Bunyevácoknak" című versét szavalta el. A sokszínű műsor tájjellegű volt - magyar csárdák és polka is elhangzott - De mint mindig, ezúttal is a nyitó dal a "Kolo igra..." - a bunyevácok himnuszaként is emlegetett dal volt zenekísérettel. A vendégek a színvonalas műsor hatására alá kerültek, annyira, hogy a műsor zárószámaként bemutatott - bunyevác nagy kólót - az együttessel közösen táncolták.

Az ünnepségen a helyi vezetőkön kívül megjelent: Dr. Karagity Mihály, a Magyarországi Horvát Országos Önkormányzata elnöke, Osztrogonács József, a Magyarországi Horvát Országos Szövetség elnöke, Dékity Márk költő, a hazai horvátok hetilapjának ny. szerk. újságírója, az Írószövetség tagja.

Az aranyjubileumi rendezvényre a helyi Sportesakmban került sor fél évszázad után (09. 20-án) a Honismereti Baráti Kör és a helyi Horvát Kisebbségi Önkormányzat, valamint a Bunyevác Klub közös rendezvényeként. Az emlékező kétnyelvű beszédet a

klub elnöke, dr. Mándics Mihály tartotta. A rendezvényt anyanyelven köszöntötte, dr. Karagity Mihály. Fájdalommal állapított meg, hogy a bunyevác nyelv Csávolgy községben leszálló ágban van, és ez már csak az idősebbek ajkán él, s mi mégsem adjuk fel, sőt nagy reményekkel készülünk a helyhatósági választásokra a Kisebbségi Önkormányzat megmaradásában

bizva. Falunkban békés együttélés nemzetiégi ellentét nem zavarja. Bartók szerint: "... a népek képesek együtt élni, és még ha előítélet mozgatja is néha gondolatainkat, nem acsarkodás, nem a másik iránti gyűlölet mozgatja a rugója, népek közötti gyűlöletet mindig kormányok, uralmon lévőek szítanak". 1998.

Dr. Mándics Mihály

Schlésinger (Sándor) Emma Baja szülötte. Világrajvetelének ideje 1863. március 17., így születése ez évi időpontjáról - erről a jubiláris dátumról - később emlékezzünk meg, de időszerségét nem lehet kétkedve fogadni.

A jómódú bajai kereskedő családból származó lány első férje Gruber Henrik budapesti kereskedő volt. A kitűnően zongorázó, a zeneelméletben gyakorlott, komponálással is foglalkozó műveltt, több nyelvet beszélő, hajthatatlan jellemű, érdekes és vendégszerető asszonyt Dohnányi és Bartók is tanították, de gyakori külföldi hangversenykörútjaik miatt állandó jellegű képzését nem vállalhatták.

Gruberné Andrássy út 41. szám alatti első emeleti otthonában gyakori vendégek voltak a hazai zenei élet kiválóságai. A háziasszony egyik későbbi tanára - az elsőrangú kultúrját és tudását -, Herzfeld Viktor zeneszerző ajánlotta 1903-ban Kodály-nak, hogy vállalja el Emma asszony tanítását. Kodály február 28-án kezdte el az Andrássy úti lakáson a zeneszerzési órák adását, hetenként 2-3 alkalommal. A kölönc, hallgató és magányos, Grubernénél hajlékonyabb jellemű, de szigorú tanárnak lelkes tanítványa lett Emma. A tanár-tanítvány kapcsolat vége az lett, hogy az asszony elvált Grubertől, házasságát 1910. június 16-án bontották fel.

Kodály Emma születésnapjára fejezte be Kilenc zongoradarab ciklusát, majd a neki ajánlott o-moll vonósnégyest, és augusztus 3-án feleségül vette, aki attól kezdve minden energiáját, tudását férje zeneszerzői és nevelői céljainak szolgálatába állította. A köztük levő nagy korkülönbség ellenére házasságuk 49 éven át eszményinek mondható, a tökéletes harmonia mintaképe.

Kodályné 95 éves korában, 1958. november 22-én hunyt el. Társának -, aki nem jelentéktelen áldozatot hozott azsal, hogy életét annak szentelte, hogy férjének mindenben segítőtársa legyen - gyászjelentését, mélyszégyen megrendítéssel ékként fogalmazta meg Kodály: "Életem és munkám hű társa, Schlésinger Emmának született Kodály Zoltánné. (...) Minden halandó utolsó útjára tért. (...) Élete útján áldást hozott minden vele találkozóra. Ahová ragyogó szemének egy sugara elért, ott világosság, melegség, élet fakadt. Mert szeméből végtelen jószág és szeretet áradt. Gyászolja mindenki, akik szeretete melegéből valamit is megéreztek. De legjobban az, akire a legtöbbit pazarolta, akinek életét földi paradicsommá tette." (A Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra.)

135 ÉVE BAJÁN SZÜLETETT KODÁLY ZOLTÁNNÉ SCHLÉSINGER EMMA

Az Új Zenei Szemlé-ben megjelent cikkében Temesváry János érdemes művész így méltatta Emmát: "E művelt, tehetséges, emberségben is kiváló egyéniség (...) Kodálynak a népdalgyűjtésben, kottaműsölsé-
ben, a viharok elviselésében és elviselhetővé tételében segítőtárs, aki a nagyobb te-
hetség szolgálataért egyéni ambícióiról is lemondott. (...) Elvetett annak szentelte, hogy Kodály zavarlatlani dolgozhasson." Schlésinger (Sándor) Emma neve önállóan a zenei lexikonok címszava között nem lelhető. A Zenei Lexikon 1965. évi kiadásának Kodályról szóló címszava azt írja róla: "... haláláig odaadó, őszöntöz életűrs-
va volt. (Maga is számos szerzeményével aratott sikert. Kézsonni tánc és Gyermekdal című zongoraműveivel Londonban, egy keringőgála Párizsban pályadíjat nyert. A Magyar népzene 34. és 35. sz. is az ő feldolgozása. Egyes témáit Dohnányi, Bartók és Kodály is feldolgozta. Ezenkívül jeles műfordító volt; számos ballada és népdal szövegét ő fordította németre.

A nehezen elviselhető magány után Kodály ismételt vette (az általam is személyesen ismert tanár) régi jó barátjuk lányát, a dombóvári népdalverseny egykori győztesét, későbbi zeneakadémistát, Péczeli Saroltát, akit 5 éves korá óta ismert, akit Emma asszony különösen kedvelt. (Akiből magánénekes lett, és hangversenyek két alkalommal is megrendezhettem Baján.) Akinék köszönetben letréghetett a Kodály Emlékmozárum és Archivárum, aki fel-
eségként szintúgy feladta választott pályá-
ját egy magasabb hivatásért.

Amikor Kodály szellemi hagyatékát őrző, egykori lakásából kialakított, róla elnevezett Köröndön lévő Kodály Múzeumban és Archivárumban jártam 1992. július 15-én, olyan lakást láthattam, ami a nyugalom szigete lehetett azoknak, akik ott éltek, ahol minden úgy van, ahogy Kodály életében volt. Pl. a mintegy haterce kötetes könyvtár, a két zongora, a tárgyak (szőttek, korszók, a népdalgyűjtések emlékei) stb. Csöndesség van ma is a lakásban, de csend van a zenei emlékek gyűjteményeinek szobájában is. Ott dr. Kecskeméti István zenetörténészsel megismerkedve néhány érdeklőséget gyűjthettem Emma asszonyról. Kiegészíthettem ezzel az említett Temesváry-féle cikk, valamint Bószé László zongoraművész és zenei író róla szóló adatait. Schlésinger Emma számos szerzeményével aratott sikert zeneakadémiai tanári ösz-
szeszjveteléken. Első zeneszerzői sikerét 1906. május 4-én aratta egy ilyen alkalomkor, ahol néhány dalkompozícióját Thomán Istvánnal - a kiváló zongoraművész és zenepedagógus felesége - mutatta be. Tőle

származik a Magyar népzene 34. száma, a Huszáróta és a 35. számú Doberdói dal feldolgozása. A német szövegeket is ő fordította. Egyik témájára Dohnányi zongora-
változatokat írt. Az ő alkotása Bartók Gyermekéneknek című művében a Szó! a dudu és az Árvagyerek. Péter I. vonósmű-
vészek művének fínálójában az 5/8-os variá-
ció az ő munkája. Kodály Várj meg ma-
dram című dalát Emma asszony témájára komponálta. Egy másik témáját Kodály a Chicagói Filharmonikusok alapításának 50. évfordulójára 1940-ben írt Concerto c. zene-
kari művében dolgozta fel. Több műve jelent meg a Süddeutscher Musik-
verlagban. Kodály számos vokális kompo-
zícójának szövegét ő fordította németre. Az archívumban találhatók szerzeményei-
nek kéziratjai, mint pl. a Berceuse két kézre; az Intermesse pour le Piano; a Gavotte. Megtalálhatók ott híres zeneszerzők neki dedikált alkotásai. Mindegyike elismerést és barátságot tükröz. Ezekből világítottam: Pl. a zeneakadémia egykori igazgatójának, zeneszerzőnek, Mihálovich Ödönnek Toldi szerelme című háromfelvonásos zene-
drámaját kottázta, melyre ezt írta a szerző: "Gruber Emma zeneszerző kollé-
gámnak tiszteletem és barátságom jeleül Mihálovich Ödön." Egy másik munkájára, a Symphonie d-moll (négy kézre) meg az: "Gruber Henriknek a kiváló zenemű-
vésznak tisztelő híve Mihálovich." Seiber Mátys, magyar származású angol zene-
szerző There was king in thulle művére kézírásal rögzítette: "Emma asszonynak szeretettel Matyi." Dohnányi Ernő zongora-
művész, a zeneakadémia egykori igazga-
tójának 1899-ben komponált Passaca glia című műven olvasható az alábbi humoros ajánlás: "Gruber Emma úrbölgynék aján-
dékója hosszú szenvedés után a szerző. (Írtékta 5 ft.)." Kodály házasságkötése al-
kalmából Bartók Béla a jó barát és fegyver-
társ "Emmának és Zoltánnak" ajánlja az 1910 augusztusában írt Vázlatok című zongoraművének egyik darabját. Folytat-
hatnám...

Érdeklőséggel említem még azt, hogy 1957-ben, Emma asszony születésnapján Kodály saját versére írt kis háromszólamú kompozíciójának három énekes - három kedves volt tanítványa - között ott volt a bajai születésű M. Katanics Mária is.

Feljegyeztem az az életrajzi vázlat elfelejtett, hírneves szülőitinkről, aki maradan-
dóbb emléket érdemelne Bajától.

Báti Tibor

NEM BÁNTJA A SZEMÉT A SZEMÉT?

Az élet mindennapjainak, a hétköznapi-
nak és ünnepeknek egyaránt a szélesebb kör-
nyezetünk adja a keretet. A természeti kör-
nyezet és az ember viszonya mindig is
közösségünkben volt egymással, de az em-
berben máli, hogy környezete tiszta és ren-
dezett legyen.

Valaha volt egy - szerintem most is érvény-
ben lévő - "tanácsi" rendelet, amely szerint
a tulajdonos köteles az ingatlan tulajdona
előtti közterületet - az utat, a járdát, az árkot
rendben tartani, lekaszálni a fívet, a gyo-
mot, összeszedve a szemetet, az esővizet
elvezetni. Telen a hőeltakarítást és a síkos-
ságmentesítést biztosítani.

Biztos vagyok benne, hogy ha ennek a
rendeletnek mindenki eleget tene, sokkal
kevesebb lenne az allergiás megbetegedés,
a szénanátha stb. De még a közérzetet is
javítaná, ha például az embermagaságú
gyom helyett virágok díszítenék a területet,
vagy éppen csak le lenne kaszálni és elge-
reblétyezni. Szép füves pálya, cserje nőne
a gaztenger helyett. Arról nem is szólva,
hogy a parlagfűsziszecson gyerekeknek és fel-
nevelőknek egyaránt légtüi gyulladást vál-
tíhat ki, amelyből asztmás rohamok alakul-
hatnak ki, melyek súlyos szövődményeket
okozhatnak. Igaz, hogy a hajlam örökölhe-
tő, de a kitöltő szövetekkel nagyon is függ,
hogy jelentkeznek-e majd az a betegség.

A rendelkezés természetesen a közterület
állami kezelőjére, bérletjére, illetve tulajdo-
nosra egyaránt vonatkozik. Ilyen területet
elsősorban a közutak mentén találhatók -
délifutakra is gondolok -, de a kisebb föld-
területek, az erdőszélek, elparlagiasodott
szőlők is gazdátlanok, elhanyagoltak, nem
beszívve a lerakott szemérről. Amellett,
hogy mindez bántja az ember szemét, a sok
szemét betegségeket is terjeszt. A tisz-
taság fél egészséges - tartja a közmondás.
A helyi önkormányzatok gonjaia kell le-
gyen, hogy szeresszenek érvényt rendelke-
zésnek, illetve helyi rendeletekkel szabá-
lyozzák azt. Nem mindegy, hogy milyen a
közintézmények küllete, a falu rendez-
tisége - autóbusz-megállók, átkelők a bol-
tok előtt, temető, jásszótér... A nyílt árkok
- néhol a megszűntetett árkok - lefolyók, az
út szélén a padkánál felgyülemlött föld
felszedéséről, elszállításáról több helyen is
megfelelkeznek. Némely utcában a járdá

főle benyűlő ágak majd kiverik az ember szemét, erryóvel eső esztén nem lehet akadálytalanul elhaladni a fák alatt. Van, aki ezt ellenőrzi?!

Az után mind több a mezőgazdasági erógép, építkezési tőrnelék, tüzelő, elvívve a "boromfjára", ami nem oly természetes, mint a kutyapiszok. Szabályozást igényelnek ezek a dolgok is!

Aki nem tudja maga megmérvelni, rendezni körletét, a tulajdonában álló keret, földterületet, szőlőt, az adja ki haszonbérbe, esetleg ingyenes használatra a rendben tartás kötelezettségével, s akár el is lehet adni, ha nem tudja rendben tartani.

Fel lehet(ne) szólítani a tulajdonost, hogy az önkormányzat az elhanyagolt területet megszüntítse közmunkával, de akkor az ingatlanra terhelik a munkadíjat. A tulajdonos biztos gondját viselne! De mi van, ha az elhanyagolt terület az önkormányzathoz tartozik? Erre is találni kell megoldást! Ez nemcsak a parlagfűre érvényes, hanem sok más gyomnövényre, ami az erdőben szépen élfer, de a közterületeken már veszélyes és csúnya.

Nem nagy rifordítással-kaszálással, fűnyíró géppel, kapával -, ha időben tessék, ki lehet irtani a gyomot - persze némelyiknek két-három nemzedéke is van egy évben. A gyomirtó drága!

A gyomnövényekről kívül egyégy gyakrabban találkozik eldöbölve a műanyagfűszálakkal, zsekkalkulátorokkal, reklámszatyrokkal és üvegcserepekkel, de nem ritka a gumibaboncs, a papír... Ezek újrahasznosítása még nem megoldott. Olykor hiába van ott a szemétfárló edény, nem veszik észre?

Megfontolandó lenne egy régi hagyományt újból divatba hozni, újjáéleszteni - értékelné a kéz- és magánterületen végzett tevékenységet, a rendet és tisztaságot. Az arra érdemes tulajdonosok házat "Tiszta udvar, rendezés ház!" táblákkal ellátni, elismereni, dícsérni. Tudom, hogy a szebb környezetért a rendszerváltás óta sok *közhasznú munkás* dolgozik a mi közügyünkben is, mint másból a közterületek rendbétételein. Leginkább a jövődelempőlő támogatásban résztvevőket irányítják a közhasznú munkára - mivel a munka sohasem volt szűgyen.

A munkakerülőket pedig ki kellene szűrniük. Úgy tudom, hogy a településeknek kifizető is, mert a közhasznú munkához tartozó bér- és rezsi költségek harmine százaléka a Polgármesteri Hivatal, hetven százalékát pedig a Munkaügyi Központ állja. Csóvolyon, úgy tudom, egy garnitúra munkaruhát is kaptak. A lakosság pozitívum fogadta a közhasznú munkások tevékenységét és ezáltal pl. Csóvoly község "szépülését", mely még sok kívánivalót

hagy maga után. Én még parképtést és fűsítást is el tudnék képzelni az elhanyagolt területeken.

Nem tudom, hogyan csinálják nyugati határunk tőlooldalán, de ott sokkal kevesebb a gazdáltn, elhanyagolt földterület, mint nálunk, és az út menti árkok mindkét oldalán kaszálják a fűvet!

A munkanélküliek száma a mi falunkban is a legérzékenyebb társadalompolitikai hőmérő, amely családót érinti, komoly személyiségromboló határai, közvetve az egész társadalom közérzetét befolyásolja.

Dr. Mándics Mihály

Gyulavári József jubileumi fotókiállítása

"Az ember itt kevés a szeretetre. Elég, ha hálás legbelül azért-azért, egyszer valaminért"
(Pillánszky János)

Több évtizedes munkájának keresztmetszetébe enged bepillantást nyerni Gyulavári József - ez alkalommal az 1970-es években készült kor-képekkel. Bemutakozás, számvetés, megnyílás, hitvallás és a kiállítás egy világról, egy korról és természetesen önmagáról.

Ezeknek a képeknek a születéséhez nem kellett semmi más, csak egy film, egy fényképezőgép - és a hozzá való kéz. Szem, fül, agy, idegek és szív. És - hogy az elkittintott pillanatokból más is legyen mint fénykép - tehetség. Gyulavári József érdekes, izgalmas, sajátos tónusú képeiből valami melegengetően őszinte, igazi humánus árad, és mégis valami fájdalmasan sötét sötét. Hogyan függ össze ez a kettő - tudjuk, érezzük.

Azt találom megragadónak ezeken a képeken, hogy a fényképezés itt nem a világ megfőlé dolgaiat fedi fel. A fényképezés egyfajta expedícióvá, egy sajátos sztomorkás, nosztalgikus hangulatú időutazásává válik. Ezt a hangulatot elsősorban azokon a képeken érzem, ahol sok-sok személyes élményanyag, egyszerűvett történetek, legendák, vissza nem térő pillanatok rejtőznek a fenyek, formák, vonások, izek, illatok mögött.

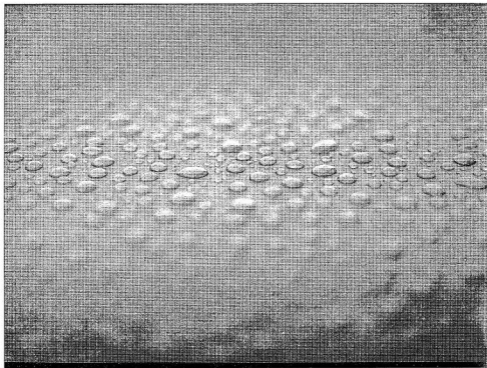
Amikor azt kértem, mondjon néhány kulcszót, mellyel üzeneteit megfjethetők, azt mondta: őszinteség, nyitottság, szeretet. Szeretni akarja, hogy másokkal is megismeresse a világot. Felfedezi a dolgokat, hogy ajándékképp visszakapja tőlük önmagát. Hogy élni segítsék őt. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha meztelen valóságában szemléli a világot: bajában, szégyenségsében, árvasságában, azon a ponton, ahol szükségük lehet rá. Hiszen a szeretet a legpontosabb diagnózis. S csak az igazán

őszinte ember képes a valóság egy darabjának bizalmába békődni és cserébe kiérdemelni a megnyíláshoz szükséges viszontbizalmat.

A kiállított képek egy kor pillanatképei, töredékei: de maga a valóság is múltbéli állapotában: egyszerre a múlt és egyszerre az a valóság is, amelyben élünk. A hetvenes évek ebben az esetben nem pusztán adatokat meghatározók. Mert bár maga a dátum a fotók fontos része, de nem azért, mert egy bizonyos stílust jelez, hanem főleg mert arra indít, hogy felkapjuk a fejünket, és számit vessünk az étellel és az elmúlással, nemzedékek, értékek feltartóztatathatlan váltakozásával, elmúlásával. S ilyenén ezeknek a képeknek van valami közik a feltámadáshoz: a fénykép maga a valóság múltbéli állapotában: egyszerre múlt is, valóság is. Lehet, hogy él bennünk valami leküzdhetetlen ellenállás, ezért nem tudunk hinni a múltban, a Történelemben: csak akkor hiszünk benne, ha mítosz formában jelentkezik. Ez a mítosz itt és most a hetvenes évekről mesél...

A képeket nézve soha nem tagadhatjuk le, hogy ezek az évek, ezek a pillanatok voltak. Benne a valóság és a múlt együtt van jelen. A biztos pont tehát, hogy EZ VOLT. Visszavonhatatlanul. Tökéletesen megcfolthatatlanul jelen volt, de már el is távolodott. Semmiféle beszéd vagy írás nem képes olyan bizonyosságot adni, mint a fotográfia. Mert a nyelv fő problémája az, hogy nem tudja hitelesíteni önmagát - a nyelv természeténél fogva fiktív. A fotográfia azonban nem hat semmiféle közvetítő, a fotó nem kitalál, hanem hitelesít, de maga a hitelesítés, mert nem arról beszél, ami nincs többé, hanem csak arról, ami egészen biztosan volt. Nem idézi fel a múltat, nem azzal hat ránk, hogy rekonstruálja, amit az idő, a távolság lerombolt, hanem azzal, hogy tanúsítja: valóban volt, létezett, amit látunk, amit érzünk.

Ezek a képek nem szűkíthetők le egyszerű-

en értelmezhető címszavakra. Minden darab a valóság egy olyan darabkája, töredéke, amely ott volt a fénykép születésének, a vaku villanásának időpontjában, fénysugarakat bocsátott ki, ezek megérintenek, megfognak bennünket, akik itt vagyunk, mindegy, hogy az áttétel mennyi ideig tart; ezek a fotók úgy érintenek bennünket, mint egy másik korból érkező sugárnyaláb. A fény itt testi közeg, noha tapinthatatlan bőrfelület, amelyen osztozunk azzal, akit vagy amit lefényképeztek. Az ember általában amint megérinti, hogy célba veszi a fényképezőgép lecsője, minijárt megváltozik, máris "pózo", azzal másikat ént, másik testet fabrikál magának - előre képpé változik. Érezzük, hogy a fénykép kénye-kedve szerint hívja életre vagy semmisíti meg a testünk. Léteünk tehát, ha átvitt értelemben is, de függ a fényképezéstől. Mert a fotó az alanyt tárggyá alakítja, sőt ha szabad így fogalmaznom, műzeumi tárggyá. Gyulavári József fotóin azt a nézeben megragadható pillanatot ábrázolta, amikor az ember sem alany, sem tárgy, hanem inkább olyan alany, amely érzi, hogy tárggyá válik: ki-

csiben átéli a halált, valóban szellemmé válik. A fényképész is tudja ezt, és ő is fél, tart ettől a "haláltól", amelybe egyetlen mozdulatával ő balszamos. Gyulavári József olyan "elcseszett pillanatok" balszamoszott be számunkra, amelyek többé nem ismételhetők meg.

A kiállítás a József Attila Művelődési Központ Városi Galériájában 1998. október 20-tól november 2-ig tekinthető meg.

Kovács Zita

Könyvajánló

Egy bajai származású költő könyvéről

Tóskyné Várdi Irén Baján született 1924-ben. 1957 jamájában ment ki Amerikába családjával: férjével és három gyermekével. Rövidesen elkezdett írni verseket, újságcikkeket az ottani (San Franciscóban éltek sokáig) magyar nyelvű újságokba, s egy-két verseskötvet is készített, de inkább csak népes családja örömeire, szórakoztatására. Magyarországi rokonainak (akik többségben bajaiak) a karácsonyi és húsvéti levelek mellé mindig küldött egy-egy, az ünnephez illő verset.

1996-ban jött az ötlet, hogy *A hősök újra visszaszöjnek* című verses elbeszélő költeményét kiadja itthon és az U.S.A.-ban is. Talált hozzá tehetséges grafikusot is Kapus György személyében. Rajzai találon érzékelte az író mély hazaszeretetét, honvágyát.

Sárdyné Szép Ilona, a Nemzeti Színház volt tagja így ír: "Tóskyné Várdi Irén hazaszerető asszony volt egész életében, lelkében ma is benne él az a haza, amelynek történelme 1100 éves létezését ünnepli. Ezalatt az 1100 év alatt Magyarország nagyon sok szenvedésen ment át. Ennek a történelmére igyekszik megörökíteni ebben a könyvében az a magyar asszony, aki örökké hálás azért, hogy szabadságát visszanyerte Amerikában,

de kötelességének érzi, hogy itt is, távol hazájától, erősítse és elősegítse a magyarság öntudatát, és főleg az ifjúságban élessze a hazafiasság szeretetét. Magyarországon többször szenvedett idegen járom alatt, területét feldarabolták, de a magyar szellem törhetetlen, és itt az új hazában is felejtethetetlen azoknak, akik tudják, hogy ellenségeik ellenére is, ez a kis ország létezik, él és virul!

Sok szeretettel ajánlom ezt a könyvet azoknak, akik nem a "struccmadár" életét élik, akiknek érdeklődése az egész világra kiterjed, és főleg azoknak, akik kényszerítve voltak hazájukat elhagyni, de lelkükben őrzik anyaföldjük szenvedéseit és annak feltámadását!..."

"A könyv olvasása közben elvonulnak szemünk előtt a magyar múlt emlékei, hősi, fájdalmas emlékek, amelyek közt csak ritkán csillannak fel a boldogság rövid időszakai... Ajánlom ezt a kis kötetet mindenkinek, aki szereti a szép verseket és akit érdekel egy kis nép legendáktól övezett, ködbevesző múltja." – írja az utószóban Stirling György.

A verses költemény a magyar nyelven kívül angolul is olvasható, mivel elsősorban a kinti magyaroknak készült, s főleg gyermekeknek, akik közül sajnos már jó néhányan nem beszélnek jól a magyar nyelvet.

Az itthoniaknak pedig azért ajánlom, hogy olvassák el a hazaszeretettől átírt sorokat, és nézegessék a szép képeket, hogy mondassák: lám még egy bajai, aki együtt érez velünk, és drukkol, hogy átvészelve országunk ezt a nehéz időszakot.

"Kívánom, hogy jó és szép eredménnyel járjon, találjon sok nemes szívre, ébreszsen szép gondolatokat, amik szebbé és jobbá alakíthatják magunk körül a világot." – írja az olvasóhoz az író-költő. A könyv mellékleteként találunk egy gyűjtést a magyar történelem fontosabb eseményeiről, összes királyáról, erdélyi fejedelméről és miniszterelnökeiről.

A könyvet (Tószakné Váradi Irén: A hősök újra visszajönnek) Baján a Nemzeti Könyvesboltban (Jelky téren, a tanítóképző melletti sarkon) megtalálják. A Bajapress Nyomdában készült színes borítóval, igényes kivitelben. Kérem, lapozzanak bele!

Barnáné Váradi Éva

MACSKÁK ÉS KERTEK

A nyáron jelent meg a közelmúltban elhunyt író, publicista, szerkesztő, Tamás István Macskák és kertek című, szép kiállítású posztumusz kötete, feleségének, Udvardi Erzsébet bajai születésű festőművésznének 13 akvarelljével a budapesti Szemimpex Kiadó gondozásában.

Az irodalmilag és művészeti sokat érő könyvben "Tamás Istvánt csak úgy, mint a világirodalom számos alkotóját lebilincselik az olykor ellentmondásosan megítélt, sokszor hamisaknak tartott, máskor függetlenségükért csodált, simulékony, szeretetreméltó, öntörvényűségüket, szabadságukat fel nem adó macskák. Lehetetlen nem észrevenni, hogy a történetek az emberekről, rólunk is szólnak."

Korzenszky Richárd, tihanyi benedekrendi házfőnök a Tamás-Udvardi házaspár könyve elé írt bevezetőjében szavakba foglalta, hogy ez a könyv... "üzenet számunkra emberségről az újkori embertelenségben. Két ember közös rezdülésének tanúja."

Recenzióként lapunk közreadja a könyvet alkotók az - elhunyt férj és az őt gyászoló feleség - egyik barátjának, az ifjúságát városunkban töltő Horváth Gyula aranyokleveles villamosmérnök augusztusi levélváltását a könyvet kiadó Szemimpex Kiadó ügyvezető igazgatójával.

Itt említem meg, hogy Udvardi Erzsébet fivére, Udvardi István A festő macskája című versét lapunk 1996. évi decemberi számában közölte.

/Az igényes kiadású mű megrendelhető az alábbi címen : Szemimpex Kiadó 1387 Budapest 62. Pf. 37./

Bánáti Tibor

~~Ezután kell szedni a faxon küldött 1-es számmal, majd a 2-es számmal jelzett levelemásolatokat.~~

Engedje meg, hogy ismeretlenül is ilyen barátilag szólítsam meg. Ennek oka az, hogy szeretném tetszésemet és elismerésemet kifejezni a Tamás - Udvardi házaspár macskákról és kertjükről szóló könyvének mind a nagy irodalmi és képzőművészeti értékű tartalmáért, mind a művészeti kivitelezéséért. Különösen az a szellemi élmény ragadott meg, amit a könyv tartalma és formája közötti összhang jelentett. Saj-

nos egyre ritkábban fordul elő, hogy egy jó könyv külsejére tartalmához illő gondot fordítanak. A könyvön mindenütt látszik a nem aprólékoskodó, de minden részletre méltó gondot fordító kiadói igyekezet, aminek eredményeképpen többet nyújt, mint amennyit az előfizetőket toborzó levélben ígért. Sokan mások ígéreteikhez képest inkább "alulteljesítenek". Nagyon méltányolom azt a szerkesztői ügyességet is, ami az előszó neves szerzőjének megnyerésében, a szerzőpárt ábrázoló fénykép és Pista barátom versének beiktatásában valósult meg.

Nekem az Udvardi testvérek gyerekkori pajtásaim, édesapjuk és az én édesapám jó barátok voltak. Most is tartjuk a kapcsolatot, feleségemmel együtt többször voltunk Erzsébet műtermében. Tamás Pistával is hamar jóba lettünk, ő számunkra is veszteség. Örülök, hogy sikerült annak idején rávennem szövegszerkesztő használatára, hogy én, a technika munkása, valamivel segíthettem az írónak, a lélek munkásának.

Még egyszer gratulálok és további sikereket kívánok baráti üdvözlettel :

Horváth Gyula aranyokleveles
villamosmérnök

Tisztelt Horváth Úr !

Szabadságomról visszatérve, meglepő örömmel olvastam nagyon kedves levelét. Köszönöm elismerő sorait. Igazán jólesetek. Ahogyan Ön is írta ritka a szép könyv, úgy én most azt írom, hogy bizony az is ritka, ha ezt észrevéve, valaki veszi a fáradságot és ezt az alkotókkal közli is. Persze nem volt nehéz dolgom, hiszen Pista írását és Erzsébet szép képeit könnyű volt megjeleníteni. Annak ellenben még jobban örültem, hogy Ön értékelte, Richárd atya megnyerését az előszó megírásához, valamint a hátsó borító szerkesztését. Ilyenkor érzékeli az ember azt, hogy megtakarított forintjait nem pazarolja értelmetlen dolgokra, hiszen bizonyára Ön előtt is ismert, hogy a könyv megjelenését komoly összeggel senki sem támogatta, s így egy kissé bizonytalanok vagyunk, hogy a tényleges költségek megtérülnek-e. Ezért köszönöm még egyszer elismerő sorait, mert ez erőt ad ahhoz, hogy az általam kitűzött iránytól, semmilyen anyagi előnyökért ne térjek el.

Tisztelettel és baráti üdvözlettel :

Szemenkár Mátyás

Méhek tánca

Három jó barát - Szemes, Viaszos és Tüske - méhecskének születtek. Zsongó, meleg otthonukban sok ezer testvérükkel naponta találkoztak, rohanva kíváncsiságukot, hogy ki hova menjen és mit csináljon. Könyven szót értek, hiszen egymás kezébe adták a rengeteg munkát. E nagy igyekezet közben jártak iskolába is, meghozták úgy, hogy az előtűk igyekvőt követték és csinálták azt, amit az csinált. Sietniök kellett, mert utánuk is tolakodott valaki.

Nevüket legkiválóbb tulajdonságaikról kapták. Szemes jó keresőmű volt, Tüske a gyűjtésben jeleskedett, Viaszos az építkezéseknél volt pótolhatatlan. Ha éppen nevéket hallották valahonnan, nem kapták fel mindjárt a fejüket. Többet adtak egy bizalmas csápérintésre, rájötték ugyanis, hogy még sok testvérüket hívják Szemesnek, Tüskének vagy Viaszosnak. De hát egy ekkora családban, napi ezernyi keresztesel közben magától érteődik, hogy ismétlődik a Nagy, a Kis meg az Erős vagy a Gyenge.

Egyfűs fiatalok lévén igyekeztek napközben is együtt maradni, bár szusszanásnyi idejük sem maradt a beszélgetésre.

Jó lett volna pedig megtárgyalni, hogy miért az egész napi lankadatok tempó. Miért nem lehet megállni építkezés közben? Miért kell ezer és ezer újabb testvér etetni és gondozni? Többet kellene a királynővel is találkozni, akit nagyon tisztelnék, és irigylik is, amiért naphosszat csak pihen, ráadásul még a legfinomabb falatokkal kényeztetik.

Azán egyszer-egyszer gyűjtés közben tele gomorral vagy a nehez virágporgatásiban mégis pletykáltak egy kicsit. Így értesültek arról, hogy anyuk nemcsak pihen és eszik, hanem testből szakadnak ki testvéreik, akikért ők dolgoznak, és akik majd az ő temetésükön lesznek a násznép.

Ilyenkor bizonytalanság, de hátróság is előtűntötte őket, még szorgalmasabbak, még kitartóbbak lettek. Megbocsátották már here-bátyaikkal instaságát és nagyképűségét is, de nem sajnálták egyiket sem, amikor el kellett őket cipelni a ravatalról.

Nem irigykedtek, nem intrikáltak. Látták, hogy legalább száz család él azon a hatalmas lakótelepen, ahol ők is dolgoznak. Biztos órség vigyáz rájuk, lakásaik tiszták, mindig jó meleg van, és a végtelen virágtengerek felfedezése napi gyönyörűség. Munkájuk állandóan bőséges szüretelés, és jobbnál-jobb illatos fűszerezés csomagolt szüretelésnek egész nap. Fűszereik a bőség zavarát is, de nem pazarolták. Csak hallo-

mából értesültek a demeszítésen hideg térről, amikor sokan közülük meghalnak, és csak összehívja, sok mézzel tudják kivágni a tevért.

De miért is töprengenek ilyenkor a telen és az elmúlásról, amikor egész nap tombol a tánc és a mánka?

Tudjuk már, hogy Szemes a legjobb kereső méhek közül való, azt meg ő tudja, hogy semmit sem szabad elhíkolni, és minden felfedezéséről értesítenie kell a többieket. Sokszor még barátainak nem szólt előre, csak a maga útját járta. Erdőszelek mentén, dombokat megkerülve, sokszor széllel küszködve kereste a virágos réteket, a legjobb illatú nektárkehelyeket.

Miközben starta készen izgalommal toporgott a kaptár bejáratánál, a napot kereste, vagy legalább egy tényérnyi kék eget. Aztán belefúrta magát az illatos levegőbe. Éberem figyelte azokat a fénypontokat, amelyek nagy szemében szüntelenül megcsillantak. Olyan titkos, kárpóztató villanások voltak ezek, mintha bűzszemeket szórt volna el bonyolult, titkos utakon. Bárán pergetté számai, merész fordulatokat követve a fűszereket kerítvevonatokkal, átlépett a magasabb bokrokon, aztán megnyugodva landolt egy óriási repecelőn. Ha jól megtönte a megismerését, elégedetten indult visszafelé, gondosan követte a szemében felvillanó fénypontok irányjelzéseit.

Mikor hazérkezett, még senki sem tudta, hogy merré jött. Két barátját finoman oldalba bökte. Figyeljetek csak! - Kóstoljátok csak! - mondta nekik, aztán táncolni kezdett. Egyre nyugtalanabbul, egyre gyorsabban, körbe-körbe. Eközben újabb és újabb nektársepeccskét hintett az érdeklődők közé.

Egyre többen gyűlekeztek köré, és együtt táncoltak. Vidáman énekeltek is és mohoz szívták magukba a nektármenték edes illatát. Aztán huss! - szúrnya kaptak, és annyit az új felfedezés. Szemes meg irányt segített nekik, hogyha messze kellett repülniük, akkor sokat táncolt, és másként is járta, mintha csak valahova a szomszédba kellett kirándulni.

Nagyzerű játék volt ez, bebarangolták az egész köröket.

Tombolt a nyár. Édes volt a méz és finom illatú. Minden méhecskének sok-sok virág jutott. Muzsikálva zúgtak-búgtak a kaptárok. Vajon merré jár, él-e még a három jó barát?

Mindennyünknek megcsipett már egy méhecske. Az ember rugalmas borból nem tudja kihúzni kámpós fullánkját, ezért a száraz számára végzetes.

A gyermekkori szűrésok talán fájdalmasabbak és emlékezetesebbek is... Mindaddig, amíg az új híd el nem készült, Szeged egyik nevezetese látványosságja volt a Bertalan-szobor.

Az újszegedi árvédelmi töblében állt, pontosan a mai hídfő helyén. A Tisza múlt századi szabályozásánál jeleskedő Bertalan Lajos emlékére állították 1903-ban. A csaknem 30 méteres obeliszk gyermekkori piramisa, Eiffel-tornya és felhőkarcolója volt. A biztonság és mindeztől perspektivák magaslata. Kívégzésnél nem voltam a nézők között, de összetört holttestét láttam és eláratam.

Ezer emlék és történet kapcsolódik a szoborhoz. Csak egyre emlékeztek most, amelyben a méhekek találkoztak.

Az egyik legbőszesebb virágot felölvé a fűzfavirág. Annak idején egy hagyománytisztelő méhés névny szalmából font csak telepített a töltés tővére, az imádtott szobor alá. Kiváló barátainmal hamar felfedezték a furcsa hangokkal muzsikáló csodavárakat. A rőpnyflások körül egész nap hemzsegetek a méhek, a megközelítés komoly veszedelmeket rejtett. Töleken mégsem maradtunk, fel kellett hívni magunkra a figyelmet: a szobortól elrugaszkodva lerohantunk a meredek töltésen, és ezzel a nagy lendülettel magasan át tudtuk ugrani a fűszereket. A méhek türelméről fogalmunk nem lévén egytől-egyetlen többszáz ugrist produkáltunk.

A nem várt fordulat pontosan az én aktuális rekordkiéretemenél érkezett el. Gazella-szőkőkenesem után méhfelbőlmölött ki az egyik kasból, és pillanatok alatt utolért. A nyílzajom nem terítet le, csak még gyorsabb futásra ösztökölt - hazafelé. Anyám remélt bizonytalanságban nem tudott mit kezdeni ordítva kapálózó fiával, csak amikor ingem és gatyám ki és bejárni nyílása megjelentek a dögliből méhek rohamoztatja, akkor dugott bele a kádba. Eretet is üntött a lassan emelkedő vízbe.

Komolyabb bonyodalom nem támadt. Órák múltán ballagtam vissza barátaimhoz. Megállapodtunk, hogy a méhek nem kívánt betolakodóként kezelték, és az együttes támadás el-ölmények ismeretében - elkerülhetetlen volt.

Az ember általában a legyűzöttség állapotában válik körültekintőbbé, ellenfeleit pedig csak vert helyzetében veszi komolyan.

Kétségtelen, hogy a méhszerveződés és viselkedése alapvetően misztikus, de példárétező modell, amelynek működési titkai és végső értelme az emberre, de talán még a társadalmakra is érvényes.

Biológia tanulmányaim emlékeiről és hatásáról már meséltem. Míg is emlékszem a méhekkel kapcsolatos furcsaságok értelmezésére. Nagy filozófiai kérdésekkel erősödött legtöbbször. Egy részik máig megválaszolatlan. Csak az evolúciós állapot különbözőségei adnak "megnyugtató" magyarázatot az oligocénből származó borostyánkősből származó és a "rettenetes" ember későbbi közös dolgairól.

Mindenesetre a méhek hihetetlen tempójú reprodukciója, végtelen szorgalma, az egyetlen lehetséges mozgásirány végső értelmű a becsapottságot és az értelmetlenséget is magában hordozza.

Az emberi rásodálkozás - az enyém is - mégis intelligenciának itéli meg azt a bizonyos "született sajátosságot". Például azt a nyomjelző táncot, amit az általam kreált Szemes eljárt, hogy bőséges mézforrásokhoz juttassa a családokat. Vagy például az ismétlődő uniformizált építkezési módszerek abszolút olcsósága, a szűkségiállás, de tökéletes anyagok előállítás és optimális felhasználása. Aztán a szaporodás furcsa igazságtalanságai, a dolgozók nem jellegtelenségeinek szexuális tragédiája. De a méh életben maradásának kéméletlen rövidsége, a családokon belül is érzékelhető kéméletlenség és közöny szinte korlátlan kockázatalálást is jelez a tökéletes mechanizmusokkal és a precíziós műszer-előnyekkel szemben.

Látszólag egyszerűen fenntartható az optimális ivari arányosság, hiszen egy valamilyen belső parancsra működtetett tökéletes közérzetű egységnek látszó módosításai komoly minőségi változásokat eredményeznek az "egyforma" peték fejlődésében. Valószínűleg véletlen szerencsére bízva a fajfenntartás szerepeit és következményeit.

A színek és illatok közötti világosítási tudás, az optimális kaptárhőmérséklet fenntartásának folyamata, a táplálkozás és a szükséges energia visszapótlásának egyenletyis szintje modell értékű lehet egy gazdálkodás jól működő folyamatának megteremtéséhez. A méhek által felfogható színspektrum elemzésének csodái alapján érthetőik csak meg például a fehér színben belüli megkülönböztetés különleges képességeit. Ugyanez a fény- és színközvetítés átlátszó közben az örökös sötét kaptáron belül is tökéletes munka folyik: építkezés, rekonstrukció, ivadékevelés, raktározás és romeltávolítás. mindezek csak különleges szaglás és rendkívül tapintó készség bonyolítottak le.

De a rajzás vagy a királynő kiválasztása körüli események se magyarázhatók csak hormonális hatásokkal. Szinte társadalmi

szervezettségű folyamatok egyaránt tartalmaznak diktatórikus és demokratikus elemeket.

Tüskét egyébként azért neveztem el Tüskének, mert a háziméh gyűjtőlékának egyik fontos része a saroktűs. Ez a képződmény a virágpör megfellelő lábrahelyezésének és tömörítésének fontos eszköze. A Viaszos név sem üres kitalálás. A potrohán elhelyezkedő viaszpikkelyek termelik a méhviaszt a lépek építéséhez. Aki

meg kitűnik az építkezésénél, az használatja ezt a nevet.

Ha - motdójuk - ötvenezer méhecskét számítunk egy családban, és mindannyiukat egyformának is látjuk, bonyolult felépítésű és tevékenységük óhatatlannal felvetik a különbözőség valószínűségét. Fenmaradásuk és produktívjuk enélkül alig lenne elképzelhető.

Vajtai István

Elsüllyedt évek VI.

1944. október 15. napfényes vasnap délutánján Szilasi Ferenc "nemzetvezető" német védőrizetében egyes-egyedül ült a rádió mellett, és Horthy proklamációját hallgatta. Senkinek nem jutott eszébe, hogy magányos volt, tanácsatlan, tehetetlen. Ez öt mintha néma lenne, felelet nélkül hagyta kérdéseit.

A vezérkar szabotázsra a titkos hadparancsok továbbítását. Az 1. és 2. hadsereg - sűrűtűs ellenére - nem jutott utasításhoz, ugyanis a hadihíradó parancsnoka megöltötte a kormányzósról a frontra irányuló eligazítások továbbítását. A Horthyhoz hí híszteket saját bajtársaik fegyverezték le vagy adták át letartóztatás végett a németeknek. Csak az 1. hadsereg teljesítette az ideiglenes fegyverszínelt megállapodást: vitéz lőfő dalnok Miklós Béla vezérezredes a Moszkvában a békéről tárgyaló delegációcnál tájékoztatása értelmében álltál a 4. Ukrán Fronthoz.

- Tehát leteszi a fegyvert -
- A fegyvert nem teszem le, de együttműködésre hajlandó vagyok -, s ilyen értelmű az intézkedési terve is. Katonái szüntessék be az oroszok elleni harc cselekményeket, vonuljanak vissza, s a visszavonulásban őket akadályozó német alakulatokat küzdjék le.

Mindenkori korrektil és okosan akar cselekedni. A zűrzavar teljes.

A rádió indulókat harsogtató: "Beregffy Károly vezérezredes azonnal jöjjen Budapestre" mondta egy ideges hang nevedőóránként. (Később kiderült: Beregffy Szilasi hadügyminisztere). A németek ugyanis megszállták a rádiót, a

híradókat, az Alagutat. Tigris-páncélosok dűbörögtek az utcákon.

A hadparancs megmáltított szövege (ha jól emlékszem: aki leteszi a fegyvert, az felkoncolandó), valamint Szilasi zavros, fecséző beszéde megértette a néppel, hogy feloldozták Wotan fia Tyr hadisten oltárán.

Az Öregember a várpalotában felállt, és azt mondta a vitatkozóknak, hogy ő most lepihen.

Nem adja fel a várpalotát, és nem vonja vissza a rádióban elhangzott kiáltványát. Aból barát és ellenség megérthette, hogy csapataink csak azokra a magyaroktól területekre vonultak be, amelyeket Trianon Magyarországból a kisantant-államoknak odaajándékozott. Semmit sem vettünk el, ami a másé. Továbbá, hogy a németek lerohanták és megszállták az oroszok, majd a házi kényszerített háborúban magunkra hagytak. Most hazánk földjén vívunk adáz tanksatát a miénkkel sokkal nagyobb haderők, Hitler és a bolszevizm katonái. Tehát nincs választásunk: fegyverszünetet kell kénni, még pedig az oroszoktól, ahová az angolok és amerikaiak bennünket utasítottak. Felélegez, özvegy menyee Edelhaim-Gyulay Ilona grófnő, Ambrozy, a kabinetedra főnöke és Vattay főhadnagy támasztalannal néztek egymásra. István fia után árva kis unokája Tost alezredes életben aludt. Tost szármagyos arca különben olyan kifirkászhatatlan, kifejezőstelen volt, mint mindig, ha valamivel nem értett egyet.

Az Öregember a fürdőszobájába ment. Bár még szükségtelen volt, borotválkozni kezdett. Jó régen inasára bízta ezt a feladatot - neki magának vejon megye-meg úgy, mint tengerésziszit korában? Irtozott a gondolatról, hogy ha fogságba ejtik (ami most már bizonyos) borostán, ápolatlanul álljon holmi pribékek elé.

Felöltözve, útra készen pihent le dolgozószobája díványára. Kissé zavarta,

hogy cipője a damaszt batorbuzatot érinti. Mégis, mintegy kötelességszerűen könyvelembe helyezkedett, szundítani akart. Csak nem gondolni Miklósa, jó fiúra, akit reggel a Gestapo elrabolt.

Alig tudott úrrá lenni azon a fájdalomon, hogy el kell hagynia otthonát, a vasikos falak negyedszázada őrizték örömet-bánatát, sikerét-kudarát. Akkor érzett ilyen fájdalmat, mikor atyja Debrecenbe küldte a francia nevelővel s két bátyjával. Nyolc éves volt és sehogyan sem értette, miért kell neki oly messze tanulnia, miért kell elhagyni Kenderest...

A francia után németül tanult meg a soproni internátumban, angolul, olaszul, horvátul pedig a fumei Tengerészeti Akadémián, s a Monarchia soknyelvű matrózai között a hajókon.

Így aztán bárhová vitte változatos sorsa, - az Új Kaledonián lévő borzasztó francia börtönszigettől Hitler "süsfeszékéig" - mindenütt szinte azonnal kapcsolatot tudott teremteni.

Akkoriban vitorlások szálltak a hullámokon, ha fel is szerelték őket "géppel", a kapitány megfélézésén múlott, hogy a szén-rakományt igénylő gőzzel vagy az istenadta széllel hajózzanak. Mindez nagy szakudást és nagy gyakorlatot követelt. Valamennyi nagyhatalom elit-akadémiája a tengerészet volt. (Az Akadémián Horthy évfolyamára 612 jelentkezőből 42 fiút vettek fel, s végzett összesen 27 "II. osztályú hadapród").

Az altengernagy, egy volt flotta szolgálaton kívüli parancsnoka most arra összpontosított, hogy csak kedves emlékekre gondoljon. Állva kell maradni. A kötelességeljesítés az életnél is fontosabb, tanulta az Akadémián és példaképétől, öfélése Ferenc Józseftől. 1909-től a világháború kezdetéig, 1914-ig szolgált Hofburgban. Számsegédi beosztásban. De ez a szolgálat lassan fegyelmezett keretek között maradó szeretettel alakult. Horthy édesapja közép-birtokán szüntelenül munkálkodott, hogy kilenc gyermekének megfelelő taníttatást biztosítson, nemigen találkozik a fiaival. A császár-király meg néhány éve élte meg egyetlen fia öngyilkosságát, ami a múlt században a katolikus vallás szerint halálos bűnnek számított. A gyász fájdalma mellett szegény, szűzben az uralkodóház...

Horthy jó megfigyelőképessége segítségével - természetesen anélkül, hogy Ferenc József modellét tilt volna - megféselt a portáját. Szép zergevadászatok, főúri fogadások, hangversenyek, finom, alig észrevehető diplomáciai munka a

magyar parlament és az uralkodó viszonyinak befolyásolására - a fiatal száműzött használta tudta mindazt a képességet, amivel az ég megáldotta.

"Életem legboldogabb időszaka volt..." - vallja emlékirataiban.

És a kora ifjúság csodás évei. Béke, gazdagság, Európa hajózik és gyarmatosít. Tengerészeti világkiállítás Barcelonában, 76 különböző nemzetiségű hadihajó a révben. Tisztelegnek az anyakirálynőnek. Calcutta, az indiai alkirály díszében és bálon fogadja a Monarchia tengerészcsapatait. Szám: Mom Rashwong Krob királyi herceg - korábban huszártiszt Ausztria-Magyarországban, még korábban iskolatárs a soproni fiú-internátumban - Bangkokba hívja meg.

Nég látni vélt az ausztrál parikat s a harmincéves kormányzót, aki kenguru-vadászatra oktatta, aztán elszundított. A hajó az Indiai-óceánon vergődött, a tenger leseperte az asztalokról az edényt, kidobta fekhelyéről a halálosan fíradt tengerész. Hátzere méter mély víz felett ütözött egymásnak az Antarktisz fagyos és az Egyenlítő tropikus levegője, hogy magas hullámokat korbácsolva. I-gazán jól kellett érteni a hajózás művészetéhez a kapitánynak, hogy elkerülje a visszazuhanó vízhegyeket.

Most az Új Hebridák gonosz, kicsi, szelős, fekete emberevői merültek fel a felületen álomból. A geológusra rontottak, - a vitorlások parancsa az volt, hogy a nikkel után kutató tudóst szállítsák, kalamazólják a Szigeteken - Horthy tengerészszázados lött, fel is ébredt a fegyverposztjára.

1944. október 16-a volt. Skorzeny SS-akadémiája szisztematikusan közelített a várpalotához.

Feine német követségi tanácsos felkeltette Lakatos vezérrezdes miniszterelnököt és kérte, hogy tiltsa meg a testőrök védelmi akcióját. Lakatos szól is Lázár altábornagynak, az összesen 300 testőr parancsnokának. Az utasítás állítólag nem ér el az egységekhez. A testőrök harcolnak, négy magyar és hat német katona pusztul el.

Vattay azt mondja Lakatosnak, hogy az őregember a várpalotában végül is hajlandó igénybe venni a németek védőőrzését. Jobb megelőzni a nyilasok esetleges "számonkérés" -ét.

Lakatos Feinével azonnal a német követségre megy, onnan Veesenmayer veszi át az irányítást, és Lakatosal együtt a kormányzóért megy. Sietni kell: a várpalota bevételel pontban hat órára tűztek ki. A különleges SS-különítmény pontos és

megállíthatatlan. Horthy Miklós kadija a parancsot testőreinek, hogy hagyjanak fel a kilátástalan küzdelemmel.

Veesenmayer kocsijában a volt Hatteny-palotába, a Gestapo székházába viszik. Skorzeny járművei szoroson követik autójukat.

"Főméltóságod most már nyugodt lehet - mondta Veesenmayer megkönnyébbülten - a Führer oltalma alatt áll."

Eddig is nyugodt volt. Saját hazájában senki védelmére nincs szüksége - válassza nyersen főméltósága. Sértelet fogságba vetésének efféle beállítás. Az ő személyéhez nem illik a köntörfalazás. De miért néz rá ilyen furcsán Veesenmayer?

Dr. Edmund Veesenmayer SS ezredes teljhatalmú megbízott ugyancsak megsértődött. Hajnalok-hajmalán strapálta és exponálta (kelemetlenségnek teszi ki) magát, telefonált, kért, parancsot tisztelet és kedveltség öreg hájtársra érdekében. Ugyan mit jelentenek róla Berlinek azok, akiket nem ismer?

És ez a köszönet.

Egyikük se tudott Vattay Lakatosnál könnyedén, mellesesen elejtett kis hazugságáról, miszerint a kormányzó hajlandó igénybe venni Hitler segítségét. A Gestapo-rezidencián két szobát kaptak, egyike Horthyt, a másikba Vattayt, Lakatos és Tostot szállásolták el. A folyosókon, sőt a helyiségekben is fegyveres katona állt őrt. (A parancsulalom mindig fél.)

Mégis: óvatlan pillanatban Tost azzédes, a kedves vidám Tost főbelötte magát.

Később egy német tiszt a szolgálati illemszabályok betartásával bejelentette Szálasi. A "nemzetvezető" felszegen miniszterelnököt kinevezését kérte a kormányzótól, mint államfőtől.

Az őregúr, akit kiűzték a várpalotából, még az udvariasság határain belül kidobta a nyilasvezért, a másikba próbálkozott, ismét eredménytelenül. Különös jogi helyzet - a németek még mindig Horthyt kívánják inkább partnerül - az olasz királyi pár, indiai maharadszák és angol főurak vendéglátóját, Európa előkező vadászatainak vendégét - a nyilvánvalóan rövidesen elkövetkező békéttér-nyitások, mint a jelentéktelen pártpolitikus.

Az őregúrak fáj a feje, visszatasította az ebédet. Szabad farkas nem tűri a ketrecet. Délután közölte Feine követségi tanácsossal, hogy átnegy a várpalotába tolethatalmijairát. Feine megadón ki-sérte.

Skorzeny ejtőernyős legényei már kényelmesen berendezkedtek a lakosztályban. Egyikük Horthy fűrdőköpenyét viselte.

Horthy és régi inasa pakolni kezdtek. Itt, a fűrdőszobában talált rájuk Lakatos miniszterelnök. A kormányzó lemondását tartalmazó német nyelvű nyilatkozatot hozta, s kérte aláírni. Tapintatosan utalt arra, hogy a nyilatkozat a válságdíj ifjabb Horthy Miklós életéért.

Amint tehetett hazájáért, megiette. Minden mindegy, a nyilatkozatot kiadják, ha aláírja, ha nem. Mégis előbb Veeseumayerrel akart beszélni.

Veeseumayer, a békétűrös lángelméje kívülről támasztotta a fűrdőszobáját. Vizontlátja-e Bécsben egészségesen a fiát? - kérdezte az apa. "Beesületszavam adom fűrdősödszobának" - ígérte az SS-czredes. Mindketten hitték, hogy így lesz. De a teljathalmú megbízotmak már nem volt akkor a hatalma, hogy ígértöt teljesíthesse.

Von Rahn gondosan végigolvasta a nyilatkozatot, sobjáott.

- Kár. Ha Szálasi nem felel meg, katonai igazgatást kell bevezetni. Halom, Ön a palota fűrdősödszobájában intézi ügyeit. -

- Ja, őfűrdősödszobához alkalmaszkodni kell, ha valamit el akar érní nála. -

- Miért engedtek visszasetálni a Várba? Én magam se szivesen találkoznék az ejtőernyős legénységgel, miután megtalálta a borospince kulcsát. Más arcviz nem volt jó neki? Szenilis vénember! -

Veeseumayer elvirgyorodott:

- Ez soha. Még a sírhant alatt se. -

- Hamen? -

- Szuverén. Ő a legfelsőbb akarat. Uralkodóknak szűletett. -

- Gondolom, Ön tübecsüli. -

- Kérhetnék egy korty sznapezot? (Töményítal) A Monarchiában szűlettem. Ausztriában is volt forradalom, de nem olyan véres és hosszantartó, mint a magyaroknál. Ismeri az első világháborús repülőgépeket. Mintha lepedőből készűltek volna. Ilyennel és egyetlen segedűszettel szokott ki az antant ellenőrzősehből, megszervezte a nemzeti hadserget, és rendet vágott. Mint kalandregényhőshöz illik, megjutalmazta a jókat, megbűntette a rosszakat. Kamasz voltam. Újságokat olvastam az iskolapad alatt.

Von Rahn elmosolyodott. Újra ültött mindkettőjüknek. Félig a vízespohar.

- Remélhetőleg nyakunkon marad a fejünk. És most? -

- Parancsom van listát készűtteni mindazokról a gyúrakról, üzemekről, kótházokról, szállítóeszközokról, élelmiszeres és ruharaktárakról, amelyeket soronkűvöl kell kivinni Németországra. Átnézem, mit ügyködtek a fickók a gazdaságyiaktól. Holnapután utasítom Szálasit a végrehajtásra.

- Utasítja? -

- Pardon. Felkérem. -

A követ felállt, a nagykövet is. "Heil Hitler!" "Heil Hitler!"

Edmünd Veeseumayer kinyitotta dolgozószobája ablakát. Hideg nyirkos ősz jött be. Az estélyek az anosztokrácia kicsi őreg elbűvölő palotájában, a kormányzóné garden party-ja a várpalota parkjában... szép volt. Elsötétítés miatt a gázlámpák elhaldoktak. A régi házakra köd telepedett. Annak a szép világnak vége.

Vagy harminc éve magas rangú vasutasal utaztam a bajai gyorson. Beszélgetünk, akkor még beszélgettek az utasok.

- 1944. október 17-én indult a kormányzó különvontata Kelenföldről. Már lejárt a szolgálatom, de fiatal voltam, kíváncsi. Elvirgyöltem az intézkedő sűrgűlösdők között. Látnom, megérkezik a bejáratához nyitott katonai gépkocsin Veeseumayer német követ. Megismertem, gyakran utazott vonattal. Kiugrik az autóból, a tőmegén - persze utat engednek az egyenruhájának - siet a vágányok felé. Csak én figyeltem fel rá. Mit akar ez? Lőni? Robbantani? Az agyunk is háborúban kettyegett. Nem nézett körül, addig a pontig ment, ahol elkanyarodik a pálya, a gép beáll a menetsebességre. Megállt a tűlés szűlén. Én hátrébb, a köpenyem alatt a pisztolyom megmarkoltam. A mozgány sűpölt. Az ott merem virgyázba vésze magút. Horthy, hogy búcsűzzen a várostól, vagy hogy családja ne lássa megrendűlését, kinézett az ablakon. És akkor - becsűletszavamra - mintha inteni akart volna, de mégis szalutált, így állt meg el nem kanyarodott a szerelvény Wien végállomás menetirányba. -

Fura történet. Fura, végetes világ.

1944. november elején értünk izent a fűtjem. A fiam meg én elindultunk napnyugatnak.

Egészség-tankönyv

Sárosy Józsefné és Szabó Balázsné nyelvtanítási kézikönyvének (Tanuljunk magyarul! - RTV Minerva, 1978) megjelenése óta több olyan általános és középiskolai tankönyvet is kiadásra került, amelyeket bajai szerzők jegyeznek. Így például Csabai Dolores négy környezetismereti tankönyvet írt már kisiskolásoknak, közülük az egyiknek Pálünkánsé Berger Anikó volt a társszerzője. A legújabb bajai tankönyvszerző Berger Józsefné, akinek az egészség- és tantankönyve ez év augusztusában jelent meg az ember - biológia és egészségügy középiskolásoknak címmel a Nemzeti Tankönyvkiadónál.

"Az egészség a testi, lelki és szociális harmónia állapota. Ezt egyének és közösségek egyaránt óvnia és ápolnia kell..." - írja a könyv előszavában egyik lektora, dr. Pintér Attila gyermekgyógyász, országos tisztiorvos. Ez a könyv éppen azért készűlt, hogy a középiskolai biológiantanítás keretében segítségét adjon a fiataloknak egészségük megőrzéséhez, a betegségek megelőzéséhez, az egészségre káros hatások és szenvedélyek elkerüléséhez. A tankönyv bemutatja az emberi test felépítését és működését, valamint az egészségre ártalmas természeti és társadalmi hatásokat, helytelen szokásokat. Szinte minden fontos témát megpendít, amelyben az erzdryévi ifűsűagnak felvilágosultnak kellene lennie.

Közülük kettőt külön is érdemes kiemelni: figyelemre méltóan tág teret kap az anyaság biológiája, és beszél a szerző az élet múlandóságról, a halálról is. Ez utóbbi témakör általában hiányzik a biológiai tankönyvekből.

Berger Józsefné csak azt követően vállalkozott könyvírásra, hogy a tananyagot a gyakorlatban is kipróbálta. Tanítási tapasztalata nyomán határozta el, hogy egy új tankönyvben ad választ a tízenévesek által felvetett - saját testűkről, egészségűgűkről szóló - kérdésekre.

A könyv valamennyi középiskola - típusban használható, tananyaga a Nemzeti Alaptantervhez igazodik.

Emlékezés a Kárpát-csaták bajai hőisére

Párisban a rue Rivoli és a Concorde tér találkozásánál, a köfalon márványtábla csillog. Annak a három francia marquis-sardnak az emléktét őri, akik itt estek el a főváros felszabálásáról vívott csatában. Az emléktétel csak egyike a boulevard-ok épületein elhelyezett sok száz táblácskának, melyek dátuma közös: 1944. augusztus 24. A francia nép, melynek múltja gazdag a világtörténelemben is jegyzett diadalokban, nem feledkezik meg az egyszerű harcosokról sem, akik "mort pour la patrie" áldozatukkal érdemelték ki a halhatatlanságot.

Hazánkban 40 éven át legfeljebb elűrték az I. világháborús emlékműveket. Ám a történelmi események ismertebb résztvevőinek nevét megőrköfték tér vagy utcaneveket következetesen eltüntették. Baján a Csernák tér elnevezést 1990 után visszaállították, ám az 1915-ben hősi halált halt ezredes szülőházát nem jelölte tábla. Ezt a mulasztást pótolták Bajja város polgárai október 22-én tartott ünnepségükön. A Czifrusz Ferenc utca 46. számú épületen avatták fel az Uzsocki-szorosban elesett tüzórszati emléktábláját a rokonok és a kegyelettel emlékező bajaiak.

Az I. világháború nagy hadműveleti kelet-nyugati tengely mentén bontakoznak ki. A Franciaországot 1914 őszén lerohanó szándékozó német hadsereg Belgiumon át törek Páris felé. A Mame mentén vívott csaták azonban bezonyítják, hogy a császári birodalom katonái ereje elegenden a nagyrálátó terv végrebajtásához. Viszont a franciák is elérkeztek teljesítőképességük határához. Az ourci tüközetet Gamelin csak valaméő rögönzésével nyeri meg. A tábornok öszetborozza Páris összes, 1200 taxiját, és az akkori fogalmak szerint vilámgyorsan érkező erősítés biztosítja a helyi fölényt. Bár a franciák a fővárost közvetlenül fenyegető veszélyt elhárítják, a nyugati frontra nebezéő nyomást enyhíteni szeretnék. Energiusban sürgéct Szent Pétervárat, hogy szövetségi kötelezettségének eleget téve, támadja hátra a keleten csak védelemre szorítkozó Németországot. Miklós cár hajlik a biztatásra, hiszen lelke mélyén Berlin meghódításának vágyalmát dédelgeti. A Kelet-Poroszországra betörő két, összesen hétszázötvenezer főt számoló hadsereg azonban a végzete felé halad. A

nyugdíjból visszahívott és a keleti front főparancsnokává kinevezett agg Hindenburg megmutatja oroszláncörmeit. Először Szamszonov hadseregét veri szét oly sikeresen, hogy a csapatai háromnegyedét elvesztő tábornok önként követi halálba küldött katonáit. Néhány nap múlva Rennenkampff I. hadseregének százhuszezer emberét teszi harcképtelenné vagy ejti foglyul. A Tannenbergnél és a mazuri tavaknál kivívott német győzelem végleg elveszi a cár tábornokainak támadó kedvét az északi frontszakaszon.

Az orosz hadsereg zöme a mai Lengyelország területén indult támadásra, hogy Kraldón és Varsón át Berlin felé nyomuljon. A mintegy másfél millió főből ötszázharmincötvenezer főt számoló hadseregének kellett felgöngyöljen. A osztrák-magyar stratégia irányítója, Hötendorfi Konrád, megelőző támadás próbáta az orosz hadműveletek kibontakozását megakadályozni. A hatalmas véráldozat árán kivívott sikerek megcsillantják az osztrák-magyar amádia katonái erejét, de a túl-erő fölényre rövidesen érvényesül. Igaz, Nikoláj Nikolájevics nagyherceg, a fővezér serege is súlyos veszteségeket szenved, de végül is elfoglalja Galícia, egy részét, és körülzárja Przemysl erődményeit. Ez az orosz előretérés olyan veszélyhelyzetet teremt, mellyel Hötendorfi Konrád nem számolt. Az orosz portyázók megjelennek a Kárpátok gerincén.

Mivel a döntést mind az osztrák, mind az orosz vezérkar a lengyel síkságon kívánta kicáikarni, a magyar országhatár megőrsítése másodrendű kérdésnek látzott. A védelem megszervezésével megbízott munkácsi és kassai közpáncsnokságok összesen csak hat hadosztályt és nyolc úteget kaptak a védelem kiépítésére. A nehezen járható helységeken legfeljebb jelentéktelen ellenséges átszivárgástól kellett csak tartani, ezért az erőket a szorosok és hágók megszálására koncentrálták. Főként a Dulai, Vereckei és Uzsocki hágókat veszélyeztető betörést kellett elhárítani.

Miután a Varsó irányába indított támadás kifulladás, a délnyugati front parancsnoka, Ivanov tábornok előtt felcillan a magyar medencébe történő betörés lehetősége. A hadművelet céljára főként

lovas csapatokat vet be, mert a galiciai harcok lekötik a gyalogos hadosztályokat. A támadás a védőket meglepi, és 1914 szeptemberében az oroszok közrekerítik a hágókat. A háborút a magyar közvélemény mindeddig idegen országok városneveihez asszociálja. Szembesülnie kellett a keserű valósággal: a hadüzenet után másfél hónappal már nemcsak Antwerpen, Reims, Lodz vagy Komarov neve fordul elő a hadjelentésekben. A háborút tűze magyar települések sorát borította lángba. Az orosz csapatok elfoglalják Máramarosszigetet, Bártfút és Körösmezőt. A muszka betörés vészihre végigfut az országon. 1914 októberében megindul a váltakozó sikerrel folyó harc a hágók visszafoglalásáért. A legádázabb tusa a 869 m magas Uzsocki-szoros megszerzéséért folyik. Első ízben október 4-én sikerül visszafoglalni az oroszoktól. A tölbe, sőt a tavaszba nyúló harcok Uzsock térségében kiterjedt hadműveletet alakulnak. A főparancsnokság jelentős erősiségeket irányít a veszélyeztetett frontszakaszra. A 34 kilométerre kiterjedő állásrendszert három és fél hadosztály, valamint 37 úteg szállja meg. A csapatok harcát mortalja az 1914-15-ös "Kárpát-csatákban" a szülőföld védelmének ösztönéből táplálkozik. A vad dúlásairól hírhedt, küllemükben is ijesztő kozzok ellen elsántsán védi hazáját a honvéd sereg. Az elkezeredett és szívós harcok első szakaszának egyik vezére volt Csernák Mihály ezredes. Az októberben visszafoglalt Uzsocki-szorosot 1914 végéig sikeresen védi meg a nagy túlerővel támadó oroszoktól. 1915. január 1-jén kap halálát sebet. Az oroszok kezére kerül a hágó is. Egy hónap múlva foglalja vissza Szarmay tábornok hadtestének elenyomtatása.

A történelmi tények megghamisítása lenne azt állítani, hogy az I. világháború céljai egybeestek nemzeti érdekeinkkel. Ám a valóság ugyanilyen elferdítette, ha kitörlik e nemzeti tudatból azok emléktét, akik életüket az akkori magyar hazáért védelmezve áldozták fel. Minden európai nemzet tisztelettel emlékezik az első nagy világhéges áldozataira. Ideje, hogy mi is kifejezzük azt a kegyeletet, melyet minden kultúrmp megad hősi halottainak.

Dr. Dániel József

Prokop Péter: Kiállítás és könyv- bemutató

A Magyarországi Németek Általános Művelődési Központjában november 4-én du. 5 órakor nyílik meg a Rómában élő pap-festőművész-író hatodik bajai kiállítása az alkotó jelenlétében. A mostani bemutatkozás különlegessége, hogy könyvbemutatóval párosul, mert éppen a megnyitóra jelenik meg a szerző 14. könyve "Innen-onnan találomra" címmel. Ugyancsak mostanában jelent meg az az 1999-es naptár, amelynek színes lapjain Prokop Péter egyik fő műve, a mélykúti Szent Erzsébet templom szírnya oltára, illetve ennek részletei láthatók. A festőművész további alkotásai Baján és környékén - állandó jelleggel - a következő helyeken láthatók: a bajai belvárosi templomban Szent Rita életét megőrző festményesorozat, a Szent Szív templomban falfestmények, illetve az olvasókörben festménykiállítás, a sütködi katolikus templomban pedig élete első freskója.

Schmidt Antal

Ízeltőlűl néhány bekezdés az új Prokop-könyvből:

A fecske

ha hiányzik a rovarétel a hűsülő levegőből, visszatér másik hazájába. Félnék, odavész az ezer kilométereken keresztül. De a remény, mint minden búcsúzkodóban, bennük él: elmegy, de mihelyt lehet, visszatér.

Nincs türelmünk

a hosszúra, két kötetes regényre, örök fogadalomra, életfogytiglani zárlókra, kitartó éjjel-nappali munkára, tartós vendéglátásra...

Előnyben részesítjük a rövid esőket, át-futó bekezdéseket, epigrammákat... Magam a kefélenyomat javításakor szívebben mosolygok az ósoros ötletekre, míg a kétoldalas bő esszé előtt nagyot lélegezve és nyögve markolom meg javító ceruzám.

Nem a keze

hanem a szeme teszi a festőt. Meglátja, amire a többi vak. A sajátosat, az eredetit, az egyéni ötletet. Nem könnyű megszabadulni a fiatalnak mestere, a belé nevelt manórok és a történelem sallangjaitól.

Valaki fatuskó

névre se méltó, abszolút unintelligens lemeszeltette sükködi szekcióimat. Irde-mes bizonyos köröknek dolgozni? Ingyen készültek, persze ilyen áron restauráltam volna. Jutalmam, hogy megmaradnak. A mészfedő alól kihozni most már késő a véglegesen helyrehozhatatlan. Pedig összeadva terjedelemben több, mint a nagy freskó. A népekhez is közelebb álltak e szentek. Sajnálom elvetélt fáradságom. Még csodálkodom, hogy nem válnak többé pusztulásra való munkát.

Greccio

Kiránduláson útkereszteződésnél, tévedni emberi dolog, zsákúba kanyarodtam. A végén kertés nélkül tanyaudvar kelles közepében találtuk magunkat. Hét székzaton visszafordult velünk az idő? Teljes középkori hangulata. Ószvart patkoltak. Szent Ferenc korabeli járművet. A néhány paraszt ránk sem nézett, mint valószínűleg délibábba. Hogyan tolatkodnak ide megvénült házikó közepébe? Benzinszagú, gumikerekefű, morgó motorú ufus bádogszekerekkel. Szégyenlősen curukoltunk, bocsánatot sem mertünk kérni ekkora anakronizmusunkért.

Posztmodern

Főkapott divatos új címke. Néhány éve dobták a közudatba. Beszélgétséskben, újságokban, tévé-vitákban gyakran szerepel. Váratlanul bedugja az előadók szövegébe köcsö, szemtelen fejtét. Az élenjárók lenézik, kik nem tudnak róla, nem szerinte gondolkodnak, pláne kik kinevetve ellene nyílnakoznak.

Ez a nem régen sarjadt megjelölés igen-csak határozott, túlzóan öntudatos, vállvergetően rátarti igényű. Holott értelme meglehetősen hullámozó. Eldönfzetetlen, ki tartozik köréibe, ki lap lakásjogot. Kit fogadnak be, kit elbrudálnak ki a csahosok. Kire sütk rá a kiközösítő "maradi" bélyeg.

Ellenző szerint minden jelen örülségnék, izléstelenségnek a kiindulópontja. Degenerált komolytalan selejt, felelőtlen tudáshiány. Hogyan jellemezhetünk a kiállított műtárgyat, a két méter hosszú hulladékokból összegyűrt szeméthal-

mazt; melyet vécepapírral tekert körül az érdemes szobrász. És hemnyónak keresztelt el. Ötletnek eredeti, de Munkácsy mellett színelmáson pimasz és pökhendi. Kinek kell, hova tegye? Kiállítás után visszakerült, ahonnét való, a kukába.

Védői szerint viszont a jelszó minden haladónak a kezdete. Cégre alatt modernnél modernebb csodák születnek. Elősejteni a jövő zenéjét. Nem komplikált, pórnak is könnyen fölfogható. Elméleti-eskedés nélküli szórakoztató, meglepő, unalomfűző. Dallama fűlbemésző. ha a fűlső elit igényét nem is elégíti ki, az utca népe tapsol neki. Az "Ecce homo"-nak vagy a hemnyónak?

Dobosai szabadsulást hirdetnek az elavult filozófiákból. A régi hiedelmektől elbocsátkodva leintezték a tegnapt. Minden kénszerkezéppzétől teljes szabadsulás. Az avantgárdokat is túlszámnyó álomba ringató mesevilág.

Nem közpöntlag diktált irányelvek, akadémiai műveltségtől mentes ötletek. Megfoghatatlanul és változatosan, mint minden emberi jellem. A kérdemesült esztétikákat hát lelegyinti, s újdonsült forradalmát még az erkölcsiségnek is főléle emeli.

Nem besulykolt követelmények vezeték az alkotó kezét. Inkább ráfűgyele, mérlegetele, hogyan magasztalja föl akár e semmit is a nézők szeme elé a megdicsőülles pódiumára. Tárlat után mehet a takarítók lapátjára a mű. Kultúréték és giccs előtt egyformán tárva az ajtó. Mindenkiné a magaté!

Gyűz-e, mint mindig az új? Vagy a szétesett ember krízisének a hőmérője? Az elbizonytalanosított céltazozó zűrvárából nem alakulhat ki egyértelműség. Ami éppen nem is fontos. Sőt! Csak el ne vesszen a minőség! Kiváncsian várjuk a jövőt. Elfűllad-e vagy csúcsára ér handabandájja?

Egy cseh pap

nem állhatta meg, hogy ne figyelmeztessen: a nevem északi tájakon otthonos. Rádúplázok: a huszita eretneknek között is szerepelt. Két testvér vezértűket, kik a Felvidéket dúlták, így hívták. Hátha lázadó vértük bennem bizserög tovább. Az olaszok is használják: Prokopióra dallamosították.

Apámra gondolok, ki rám hagyta ez egyetlen örökségét. Pontja leszék elnyűt csatlódunknak. Nem folytatódik a sor az anyakönyvekben.

Londoni levél

Október 1-jén ismét bajai vonatkozású eseménynek adott otthont a londoni magyar nyelvokvetés. Kabdebó Tamás "Danubius Danubia" trilógiája több mint 25 évig érlelődött, íródott, és az utóbbi évek egyik legnagyobb lélegzetről alkotása. Ennek bemutatására hívtam meg a londoni magyar-zsekközvetés közeli szék képviselőjét, az ottani szervezet vezetőit, és angoliai magyar értelmiség reprezentánsait, köztük Kabdebó Tamás korábbi kollégáit, barátait.

Különösen kiemelkedő teljesítmény, ha emigrációban élő, de az egész nemzet számára író szerzőtől jelenik meg a magyar történelmet Martinovics korától napjainkig, valamint a Duna s a körülötte zajló eseményeknek több mint kétszáz éves történetét feldolgozó mű.

Az író életművének bemutatásához jó segítségként jelent "33" című könyve. A harmadik soron lakóhely közel felsorolt mintegy tíz lakóim - köztük Baja Damjanich u. 2.; veránaki erdőszék; Villach-i menekült-tábor 3. bunkár; Ty Gwyn Road Cardiff; Georgetown, Guyana; és Maynooth Írország - élményeinek gazdag és kalandos életművét takar. Igazi otthon mégis Magyarország, a hazai táj, ahol a Duna folyik.

A kiadótól megírókhoz mellettek a szerző rövid életrajzát és írói munkásságának összefoglalóját:

Kabdebó Tamás Budapesten született, gyermekkorát Baján töltötte. Egyetemi tanulmányait az ELTE Bölcsészettudományi karján végezte. 1956-ban újságrövidítést írt a fordulóban, majd Angliába emigrált. Az Oxfordi, londoni és manchesteri egyetemre járt, dolgozott, doktori értekezését diplomacsiörtörténetből írta. 1961-től egyetemi könyvtárnak dolgozott. 1983 óta a maynoothi két egyetemen könyvtárgazdálkodó.

Első könyve 1962-ben jelent meg walesi nyelven. Azóta negyven kötetet publikált angolul és magyarul. Fő művének a Duna-trilógiát tartja, többek között azért, mert a folyóhoz érzelmi szálak fűzik.

Kabdebó Tamás a "Danubius Danubia" regénytrilógia megírására egész életét át készítette. Bár ezer oldalán közel kétszáz szereplő él és mozog, generációk váltakoznak a Martinovics-írásművészes korától az 1980-as évekig, a könyv valódi főszereplője maga a Duna folyó. A cselekmény középpontjában a Közép-Duna áll, mely ösztökéli a magyar történelmet fontos állomásait és szereplőit. A szerző folyóregényének nevezi művét részben azért, mert benne az emberi sorsok egybefolyanak, részben pedig azért, mert a Duna történelme lényegesen azonos a szerkezetének, a szereplők sorsának a Dunán, illetve annak partjain élik meg.

A három kötetből kettő Magyarországon kívül is megjelent: az "Árpády" a Stadium Kiadó gondozásában 1992-ben, a "Pezsüdlés" az Argentinum Kiadónál 1994-ben. A harmadik kötet, a "Forrás" külön nem jelent

meg, csak mint az egybekötött trilógia harmadik része lát most először napvilágot." A trilógia méltatását Gténóni György, Angliában élő költő, műfordító, irodalomkritikus, a cambridge-i egyetem tanára vállalta: "Bevezető szavak Kabdebó Tamás Duna-trilógiájához

Szamos dolog fűz engem Kabdebó Tamáshoz. Hogy csak néhányat említsék: ugyanabban az évben születünk (noha bétáim, mert két hónappal előbb nálam), mindketten történelembírók és földrajzkedvelők vagyunk, mindketten 1956-ban távoztunk Magyarországról, hogy Angliában kössünk ki, s végül persze összekötött bennünket - a magyar nyelvű irodalom művelésén túl - maga a Duna. Nem mintha vadvetése lennék vagy a pezdás megzsalította; a cseréncsisz sem tartozik kedvenc időtöltéseim közé, vagy azonban valami, amit leegyszerűsítve mint "Duna-élmény" említenék. Én inkább tóparti vagyok, a minden rendű és rangú tavak kedvelője, de ha a lírikus a patakok vagy a tavat, az epikus természeténél fogva a nagy folyókat, erős sodrású folyamokat részesíti előnyben. Viszont mégis úgy hiszem, volt egy közös gyermekkori élményünk Tamással. Mindketten buzgó olvasói voltunk az Új-társam című gyereklapnak, amelyek hajdan - én, a réges-régen! - folytatásokban között egy főtűbő izgalmas történetet. A hősei ifjú cserkészek voltak, akik csónakkal leeresztették a Fekete-erdőtől a Fekete-tengerig. Póca bácsi tehát valamit ellitelték a fejünkben. Amennyire én tudom, Tamás jóval később maga is megtette ezt az utat a Duna forrásától annak deltáig; és ugyan nem, de bennem maradt a sajnálkozás semmi, hogy sohasem volt időm, módom vagy energiám arra, hogy végigjárjak ezt a természeti élményekben bizonyára bővelkedő duna-hajót.

Minden írónak, még a legsokeoldalúbbnak is van egy központi témája, esetleg rögeszméje. Mint az évek során kiderült, Tamásnak ez az Isterből és Danubiusból összeállt Duna. Predestinálta erre bajai gyermekora a Sogovica honokos stránja, no meg József Attila nagyívű verse, "A Dunsánál"; családjának halász-vadász hagyományai, az őszieban és vízipótlásban kiélt vízimádat és történelmi kirándulásai. Mástóltiló Magrisz hosszú a Dunát írásban megíróktól sora, de Kabdebó Tamás ebben a műfajban is újat alkotott, amikor megírta Danubius Danubia gyűjtőnév alatt összefoglalt Duna-trilógiáját. Az Árpády-Pezsüdlés-Förös című kötetek osztopt-hámszövegű nyolcaszázalékos több oldalán ott hullámlak nem csupán a mi életünk - a Nyugaton élőké csakgy, mint a hazánké -, hanem még hat-hét korábbi szerzőké életé is. Nemcsak Szendőr D. József (alásé Dé) saját sorsának alakulásáról olvashatunk, hanem bepillantást nyerünk felmenőink életemben persz vagy lassan földmunkáló életembe. Kabdebó olvasóközöletbe hozza Mária Terézi tésztét, annak "Garaboncziá" néven számcimartott fiát (a Martinovics-írásművés résztvevőjét), Szendőr Gábor negyven-

nyolcas honvédtisztet és feleségét, a másnyelvű Petich Johannát egyrésztől, Dé fának, Gyurónak felsceperelését és názzát a galaci illetőségű, ám elbűvölő Biával másrésztől. De ez csak a regényfolyam egyik ága, a másik és harmadik ágon más családok sorsa folydogál, illetve folyik bele a főágba. Ezen a polifónián kívűl a trilógia egyszerre dialektikus és szinkronikus - a cselekmény hol régen folyik, hol most, hol egyszerre két időben (!) és náhol, bizonyos metszéspontokon, tőkozatos módon gybeesik a halál és a fogamzás időpontja. Minden vég egyszerűs-mind kezdet, s minden kezdetbe bele van programozva a létfolymant földi vége.

Anélkül, hogy kiírnék Kabdebó Tamás egyéb írói kvalitásainak méltatásán, meg kell mondanom, hogy nagyon ér a cselekmény-bonyolítóhoz. A trilógia tele van élményekkel és kerek, jól, egyszerűs és illeszkedő történetekkel, ahol nagyjából hihető alkalok élnek át nem mindennapi (tehát nem feltétlenül "tipikus") élményeket. De a fiktv alkalok sorsa is hihető; korábban példaul én sem tudtam, hogy Túr István, Garabold tábornoka Bajai születésű, vagy hogy Joseph Andrew Blackwell, magyarországi angol ügynök 1848-ban vagy 49-ben nemcsak gróf Bathynay Lajossal, hanem Kosuthal vagy akár Szendőr Gáspárral is találkozhatott. Még a Garabonczi néven emlegetett Szendőr-és franciozások kioldése sem teljesen hihetően (K.T. szerint Martinovics levelet küldött vele Robespier-rek) csak azt jegyeznék meg, hogy a Petőfi által is tisztelt Camille Desmoulins nem Thermidor áldozata lett (689. lap), hanem még előbb, a dantonisták elleni perben került nyaktiló alá. És rendkívül, de hihető Dé sorsa is, akit az 56-os fordulóban való részvételé miatt később Ausztriában a magyar titkosrendőrség próbál eltérni léd alól, hajszál híján sikerrel. A harmadik, befejező kötetben nagy tér jut Gyurónak, Dé és Bűbáj fának, akik ökológus lesz és vizilgyes, de szembefordul a bős-nagyarországi gárendszer felépítésével. Hírszen a Duna jövőjéről van szó! S a Duna sorsa minden magyar szívügye kell(ene), hogy legyen - kissé mintha ezzel a gondolattal zárulna a trilógia.

Nem állítom, hogy a hámszövegűk sincsenek részét, ahol ne tengene túl kisse a romanika, de a szerző történetét és helyenként érzelmesebb témáit általában egyszerűs és ióniával és óniróniával fűszere. Rengesteg élő alkak is felbukkan a Danubius Danubia lapján, Kéry Lászlón és Cs. Szabón kezdve és ma is élő újvidéki vagy kecskeméti magyarutárakhoz végezve, s mellékalakított néha a szerző (régi jó piktorok módján) saját magát is odapángálja a sorokba. Ezek közül legmúltagságosabb talán az az 1956-os egyetemti gyűlés, ahol az egyik felszólalóban Dé felismeri sportartást, a mellészó Kabdebó Tamást: "Befogamás a száját - gondolta" (Dé) (58. lap)

Szerencsére az író nem fogta be mesélő kedvű száját, s így sok más fontos információ

mellett megtudjuk azt is, milyen volt Passau, Baja és Smederevo (Szendrő) századunk hatvanas éveiben, milyen madár a méhfaló gyurgyalag, milyen stágereket dádolt hujdan a magyar ifjúság, és hogyan oldána meg Szendrő Gyuró a globalizálódó-anarchizálódó világ problémáit. Ha most kritikát írnék és nem bevezetést, külön szöveget a trilogia hangulatosa, nagy műgonddal megírt szerelmi jeleneteiről. Így csak utalok rájuk, meg arra is, hogy az Argumentum kiadásában megjelent hármaskönyvet számos szép, 1881-ben készült fekete-fehér illusztráció (víroskép-metszet) díszíti. Mámrint az első két kötetet, mert a harmadik kötet metszetei még korábbiak, 1824-ből valók.

Van hát min elidőzni szemnek és szívnek. Végezetül hadd kívánjam, akadjon máni!

több olvasója ennek a nagyigényű és politikai tudással megírt magyar folyóiratnak, amelynek legfőbb hőse mégiscsak ez a Budát Pesttel elválasztó, sokféle arculatú, nem mindig jó szagú, de mindig lenyűgözően hatalmas, tekintélyes folyó: a Duna.*

A könyv utóéletéről annyit, hogy a teljes, mind a három részt tartalmazó kötetből 1500 példány jelent meg, és már egy sincs a kiadónál. A londoni fogadtatás sikerét mutatja, hogy a kijuttatott ötven kötet gyorsan gazdán talált. A könyv külön kötetéről eddig házz recenzio, három rádióelőadás, és egy TV kisfilm készült.

Szentiványi Gábor

VOLT EGYSZER EGY SZENTHÁ- ROMSÁG TÉRI ARTÉZI KÚT

Főterünk valaha piactér is volt. Mindenki számára nélkülözhetetlenül volt, hogy ott folytatólagosan vizez szolgáltató berendezés legyen. Volt is mindig.

Egy régi írásos bizonyíték - az első magyar nyelvű tudományos folyóirat, a Tudományos Gyűjtemény 1831. évi szeptemberi számában - Egy fordulás az Alföldön című munkájában írta többek között Minszenthy Antal Bajáról:

"A" piactér közepén van a Szt. Háromság-nak egy magas kő szobra, és egy kankalékos kút."

Nem tudhatni pontosan, hogy vizez emelő szerkezete milyen lehetett. Csupán sejthető, hogy nem hengeres, hanem gémes vagy csigás, melynek emelő része rövidebb felén, a farkán volt a kolonc, a hosszabbikon az ostor, mely horgos kankalékban végződött.

Nincs olyan kút, mely ki ne fogyna, ha mindig hűzzük - tartja a közmondás. Vajon meddig tudta vízzel ellátni az igényeket ez a régi kút? Vajon ástak vagy fúrtak-e helyette újat (őjabbakst) a századfordulóján és aztán a téjat? Ki tudja?

Ugorjunk előre időben majdhogyanem hét évtizedet. Az 1899. évben fúrták a város háza főhomlokzata és a Szentháromság-szobor közötti részen. A régmúlt emlékként ránk maradt az a század elején készült fotográfia, amely az egykori artézi kút ábrázolja.

Egy kisnév nevétségnek hangzik, hogy Baján, a vizek városában nagymértékű volt a vízhiány. Különösen az egészséges, tiszta ivóvíz hiánya. A három artézi kút nem fedezte az íható víz szükséges mennyiségét.

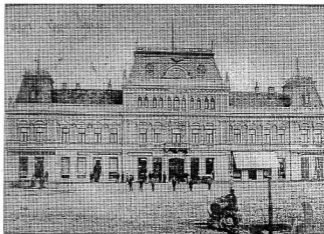
Voltak olyan vállalkozók, akik az artézi vizez árulva, lovas kocsin széthordták a városban, de ebből nehezen lehetett megélni. Az 1920-as években az is felmerült, hogy a városnak kellene anyagi támogatást nyújtania ilyen vállalkozóknak, hogy az egészséges ivóvíz eljuthasson Baja minden részébe. Az 1924. évben, amikor a tífusz is pusztított Baján, ez a kérdés méginkább

napirendre került, s a gond csak fokozódott azzal, hogy egy-egy nagyobb tüzesenél nem volt elég oltási célt szolgáló víz sem. Igaz, reformot csak a víz- és csatornahálózat kiépítése jelentett volna, de ennek megvalósítása akkor még csak a tervezgetés stádiumában volt.

Elődeink az artézi kutak körül: tarthatatlan állapotok megváltoztatásával próbálkoztak segíteni a vízhiányon. A legnagyobb látogatottságnak örvendő Szentháromság téri kúttal kapcsolatban is elhatározta 1925-ben a város, hogy ott vizez tartálékot. A kút nemigen lehetett megbolygatni, de két nagyobb kömedencét szándékoztak építeni mellé, hogy ezekben gyűljön össze a víz, ahelyett, hogy egy alsó csatornában a Sugovicába folyjon. Az egyikben terveztek elhelyezni a kifolyócsövet - melyből megtölthették a kannákat stb. -, a másikban nagyobb tömegű vizez tároltak volna.

Azonban a 439 méter talpmélységű, mélyfúrással kialakított kút - amelyből a két víztorló réteg közötti rétegben nyomás alatt elhelyezkedő víz 19 Celsius-fok hőmérséklettel szabad kifolyással 90 centiméterre jött a felszínre, és a csövön átfolyó víz mennyisége percenként 24 liter volt - vízhozama fokozatosan csökkent. A kút műszaki és vízföldtani adatai részben megtalálhatók a Magyarország mélyfúrások kútjainak katasztere címmel közzétett kiadványban, de ez az 1962-es évben kiadott dokumentum nem jelzi az egykor használatban lévő kőzűk vízgyűjtési adatait, sem megszüntetésének idejét. Csupán használatban kőzűknek minősíti.

Bánáti Tibor

Tisztelt Szerkesztőség!

A Bajai Honpolgár két utolsó számában egy-egy olyan cikket olvastam mely talán még személyesebben érintett, mint sok oly más, korábbi szülővárosunkról szóló cikk. Az ötven év előtti Mária Napokról a szerkesztők kértek a Bajai Honpolgár olvasóit, hogy szöveg-jának személyi élményeikről. Nos, erről szólnak az alábbi sorok:

Családunk életét és akkori jövőjét drámaian megváltoztatták a bajai, 1948-as Mária Napok. Édesapám, három fű gyermek apja, újságíró volt és 1937 óta élt is Baján és a környékéről. A háború után két újságost is szerkesztett Baján, 1948-ban ezek a Bajai Hírek és a Kis Újság voltak.

Mindazent hercegprímás bajai látogatása és a fél millió látogató, zarándok írási eseménynek számítot, talán azért is, mert már ott volt az emberek tudatában, hogy olyan korszak fog következni, amikor csak a nagyon kemény hit lesz talán az egyetlen támasz, amely átsegít ezeken az időkön.

Apám ízig-veéig újságíró, nagy lelkesedéssel készült az egyedülálló, történelmi eseményre Baja életében, külön kiadásokat tervezett és szerkesztett, sok főtárol, riportal. Az egész család részt vett a munkában. Az én feladatom volt a vidéki előzetesek újságainak címzése, majd postázása. Nagy csomagokkal szaladtam a vasúttalomásra a kilétező időkben induló vonatok postaközpontjához.

Baja városa hallatlan izzagomban élt. Soha nem látott tömegek érkeztek, színes népviseletekben az ország minden tájáról, ünnepek, hitüket a hercegprímás által vezetett szertartásokban. Estéknént gyertyafényben árszott a város, minden ablakból lelkesen intgettek az ott lakók, bírszék voltak városunk vendégszeretetére, a nagy megízeltetésre.

Apám lapjainak kiállításánál elképzeltem a nép, mindenki akart egy-egy emlék példányt a bajai Mária Napokról, ő pedig ott volt az események középpontjában, hogy hívtassanak eleget legyen: megírja, rögzítse az utókornak azt, ami történt Baján.

Mindazent bajai látogatásának utolsó estéjén, június 13-án vasárnap, jötték apámért az ÁVO-sok. Napokig nem láttuk utána, majd egy délután egy megfőt, teljesen kimerült ember sétált be a házunkba a Pázmány utcában. Ekkor már megfosztották újságírói igazolványától, lap engedélyét elkobozták és ezután apám hivatalosan soha többé nem írhatott Magyarországon. A városban azt beszélték már napokkal ezelőt, hogy a hatalmas tömeg és Mándzenty ünnepe nagy hanggal töltötte el a kommunista és baloldali vezetőket, és hogy jön majd a leszá-

molás, a "katholikus reakció" visszasszortása. Nyílt beszédemre volt a május elsejei, április egyedikéi kommunista ünnepepek csekély számú résztvevőt számban észrehozhatatlan Mária Napok több százezres tömegével. Hát ez fajt 1948-ban a diktatúra előkészítetek. Itt most lépniük kellett először a hírtjesztési média ellen.

Csak hónapokkal később tudtuk meg a családom, hogy apám a Mária Napok tudósítások után még hetekig az ÁVO Bajai Kirendelésén volt köteles hetenként kétszer jelentkezni. Mint kiderült, rá akarták bérni, és a gumibotot is rendszeresen használták erre, hogy fogadjon el egy újságírói állást a budapesti Magyar Nemzetnél, de ezt a nagylelkű ajánlatot rendszeres jelentésekkel kellett volna meghálálni: jelenlét az ott dolgozó beszélgetéseikről, politikai konferenciákról. Magyarul, be akarták szervezni, mint beszélőt. Hogy meddig tudt volna apám ellenállni ennek a rettenetes nyomásnak, a heti veréseknek az nem tudható, de azt tény, hogy köszönetet egy bajai orvos csoportnak, barátainak, őt akkor egy orvosi kivizsgáláson írtéknek nyilvánították, és azonnal a Rókus Kórház Elmeosztályára zárták. Így tudot megmenekülni apám a próbáké karmából, s mire több mint egy év után "meggyógyul" és Bajáról elment, addigra az ügy nem folytatódott.

Az 1948 bajai Mária Napok és hercegprímási látogatása, majd Mándzenty letartóztatása egy, a magyar történelemben talán legvulgárisabb, korszakait előzte meg. Családunk személyes emléke ebből a korszakból a fenti tétel.

Most pedig az 1998. októberi számban megjelent "Emlékezzünk v.Kosztolányi József-re" c. cikkre szeretnék pár sorban emlékezni.

Fiatal életében nagy szerepet játszott ez a hallatlanul becsületes, emberszerető-tisztelet fiatalember. Előbb cserkészparancsnokom, majd legelső vívó-óktatóm lett Jóska. Elő, téve vívó gyakorlataimat tőle tanultam a Tanítóképző régi tornaterében, ahova többen jártunk fiatal fiúk, lányok Bajáról. Jóska kitűnő sportember volt, és türelme a nagyon is élénk, nem mindig jól viselkedő fiatalokkal végtelen volt. Mikor megérkeztem, máig is érzem, az egész szibongó terem elcsodásodott és alig várta, hogy Jóska bemutatott gyakorlatait elvégezzük.

A gyakorlatok után minden alkalommal leállt asszóni még a legfiatalabb, legzöldrebb újoncokkal is. Mindenki kapott egyet-letét, tanácsot. Vajon hányunkban vette el egy este a sport, s nemis versengés szeretetét, az ellenfeleink megbecsletét? Hányunknak lett későbbi életünkben egy olyan motíváló erő, mely segítette bennünket az akadályai leküzdésére, a kifűzött célok elérésére?

Eszménykötem volt akkor a vívóteremben, olyan akartam lenni, mint ő, és mártírhálála után tudotom törekedtem visszaemlékezni az emberségére, méltóságára. Nem tudom,

hogy talán csak az én képzeletemben maradt ő meg ilyen örökös, de mikor 25 év múltán, nagyon távol Bajától, ott menteltem az 1976-os montreali olimpia nyitó ünnepségén, mint a kanadai vívóvilágotot tagja, akkor Kosztolányi Jóska gondolatát, akkor Kosztolányi Jóska gondolatát és megköszöntem neki azokat az első buzdító szavakat, a hitet és a célratörést, amellyel nekem és sok más fiatalnak példát mutatott.

Kedves Szerkesztőség!

Nagy becsben tartom ennek a magas nivójú lapnak az értéket és köszönöm, hogy a szerény sorokkal esetleg hozzájárulhattam a bajai krónikához, illetve ennek megörzötéséhez.

Tisztelettel

Urban Péter

BAJAI HONPOLGÁR

1948. október 1. - 1998. október 1.

1948. október 1. - 1998. október 1.

Város történeti és
Környezetvédelő Lap

Megjelenik minden hónap
első napján
ISBN 1416-4469

<http://www.bajaobs.hu/baja/honpolgarmutato.htm>

A szerkesztőbizottság vezetője:
Bánáti Tibor

Szerkesztő:
Gyulavári József

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bálint László, dr. Dániel József, Jász Anikó, Kalocsai Béla, dr. Laki Ferenc, Szárossy Józsefné, dr. Solymos Éde, Schmidt Antal, dr. Vajtai István

Lapalapító és kiadó:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Postacím:
6500 Baja, Oltványi Imre u. 14.

Fenntartó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Kereskedelmi Bank Rt. Bajai
Fiókja 11732033
Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:
BAJAPRESS Kft.
Baja, Petőfi S. u. 4. Tel.: 79/322-241
KÉZIRATOT, FÉNYKÉPÉPET NEM
ÖRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK
VISSZA.